

Programatika a ideológia Ľudovej strany Naše Slovensko a Slovenskej pospolitosti – národnej strany

Michaela Budajová*

Abstract /

Programmatics and Ideology of People's Party Our Slovakia and Slovak Togetherness – National Party

The main goal of this study is the analysis of two main extreme right political parties in Slovakia – Kotleba – People's Party Our Slovakia (LSNS) and Slovak Togetherness – National Party (SP – NS) and to find their historical, personal and ideological interconnections, using the comparative method of electoral programs and mobilization strategies. It offers a new tool allowing researchers to better understand the ideology of LSNS, the current most successful extreme right party in Slovakia, through four dimensions according to the relationship of the examined parties to nationalism, xenophobia, establishment and foreign affairs. Using the conceptual frameworks of Case Mudde (2000) and of experts on the extreme right in Slovakia (Mesežnikov - Gyárfášová 2016; Mikušovič 2007; Mikuš et al. 2016). The study focuses on the period of the participation of LSNS's members in the political activities of SP – NS from 2005 till 2006. Primary attention is paid to programmatic strategies, mobilization issues of these parties to address the public, voters or supporters and to their similarities and changes. It is the first major attempt to analyze the ideological interconnections of these parties in the field of study.

Keywords /

Kotleba – People's Party Our Slovakia, The Slovak Togetherness – National Party, Slovak Togetherness, extreme right, right-wing extremism, extreme right in Central Europe

* Bc. Michaela Budajová, Katedra politologie a evropských studií, Filozofická fakulta, Univerzita Palackého, Křížkovského 511/8, 771 47 Olomouc, e-mail: budami00@upol.cz.

Úvod

Fenomén krajnej pravice, resp. výskum politického extrémizmu v prostredí slovenských parlamentných strán bol v minulosti prezentovaný odborníkmi najmä v spojitosti so Slovenskou národnou stranou (SNS) (Minkenberg 2017: 75; Mudde 2005: 197; Pytlas - Kossack 2014: 11; Smolík 2013, Mikuš - Gurňák 2012: 40). Ľudová strana Naše Slovensko (ĽSNS) je druhým straníckym subjektom v poradí, ktorému sa po volebnom úspechu v roku 2016 podarilo rozprúdiť nespočetné množstvo verejných debát o pravicovom extrémizme, o príčinách jeho vzostupu a o definovaní jeho ideologického charakteru na Slovensku. ĽSNS je podľa mainstreamu (opozície, vlády a prezidenta Andreja Kisku) a mnohých odborníkov (Kluknavská 2012: 2; Klinčáková 2015: 391; Mesežnikov - Gyárfášová 2016: 19; Mikuš et al. 2016: 55) považovaná za nositeľa pravicového extrémizmu a radikálneho nacionalizmu. Strana a jej predseda však akékoľvek prepojenia s fašizmom rázne odmietajú. Historické a personálne väzby s jej predchodkyňou, Slovenskou pospolitostou – národnou stranou (SP – NS), ktorá odmietala liberálnu demokraciu, nadväzovala na stavovské zriadenie vojnového štátu v rokoch 1939–1945, prezentovala sa výrazne radikálnym nacionalizmom a antisemitizmom, sa ale z hľadiska súčasného predsedu ĽSNS Mariána Kotlebu, jej členov a programov, nedajú poprieť.

Cieľom textu je pokus o prvú podrobnejšiu analýzu historického prepojenia ĽSNS a SP – NS a o následnú komparáciu ideologických programových stanovísk a mobilizačnej stratégie v rámci teórie krajnej pravice. Predstavovaný výskum sa zameria na popis politickej činnosti oboch skúmaných fenoménov v období v rokoch 2005–2017 a konečnú komparáciu v závere, ktorá bude vychádzať predovšetkým zo straníckych programov a tlače – v prípade SP – NS z výťažkov Prútov (2004–2006) a Hlasu národnej stráže (2005) a ĽSNS z publikácií straníckych novín Naše Slovensko (2011–2017). Ďalej sa spomínaná komparácia bude zakladať na vyjadreniach a vystúpeniach strán na sociálnych a internetových sieťach.

Záverčná časť predstaví špecifické ideologické podobnosti a odlišnosti v programatike a mobilizačnej stratégii ĽSNS v porovnaní so SP – NS, pomocou širších dimenzií vyplývajúcich zo štúdia krajnej pravice, vo vzťahu k ideologickým pilierom nacionalizmu, xenofóbie, establišmentu a zahraničnej politiky.

1 / Terminologická a teoretická adaptácia krajnej pravice

Prvotný význam krajnej pravice sa vzťahuje k štúdiu pravicového extrémizmu po druhej svetovej vojne, k tzv. prvej vlne pravicového extrémizmu. V tomto období bola krajná pravica spájaná najmä s nacistickým režimom a jeho ideologickým odkazom, preto bola politicky izolovaná a vo väčšine regiónov západnej Európy nevýznamná (Arzheimer 2009: 2). To sa zmenilo na prelome 80. a 90. rokov s nástupom nových pravicovo-populistických a pravicovo-autoritatívnych straníckych formácií, v tretej vlne pravicového extrémizmu¹. Práve

v tomto období sa krajná pravica ukázala ako volebne a ideologicky najúspešnejšia a ovplyvnila jej štúdium v strednej a východnej Európe po roku 1989.

Samostatnou problematikou pri štúdiu krajnej pravice je konceptualizácia pojmu a definovanie spoločných znakov. Nové krajne pravicové subjekty predstavujú vo všeobecnosti oveľa rôznorodejší, tematicky zložitejší a diferencovanejší fenomén, ktorý nenadväzuje len na tradíciu fašizmu ako v minulosti. Preto neexistuje všeobecne uznávaná definícia krajnej pravice. Výsledkom čoho k nej veľa rás bývajú zaradované okrem radikálne pravicových strán tiež extrémistické organizácie, záujmové skupiny, subkultúry a dokonca niektoré teroristické organizácie bojujúce proti etablovanému poriadku (Smolík 2013: 387). Používaním termínu krajná pravica sa ale môžeme vyhnúť komplikovaným kategóriám, ako sú napríklad radikálna pravica, pravicový extrémizmus, ultranacionalizmus, antiimigrantské strany, rasistický a ultrapravicový extrémizmus, pravicový populizmus či neofašizmus a neonacizmus, ktoré bývajú synonymicky nesprávne zamieňané.

Kvôli heterogenite pojmu existuje veľké množstvo typológií (Husbands 1981; Hainsworth 2000; Eatwell; Ignazi 2003; Mudde 2000b; Carter 2005; Norris 2005; Rydgen 2008), podľa ktorých sú krajne pravicové strany skúmané na základe ideológie vedúcich predstaviteľov a spoločenských znakov. Pre výskum straníckej ideológie a charakteristických znakov sa najlepšie osvedčil tzv. minimalistický prístup piatich ideologických kritérií² Casa Muddeho (Mudde 1995: 226; 1996: 229), pôvodne určený pre západoeurópske politické strany. Pri pokuse o uplatnenie typológie na región strednej a východnej Európy (ďalej SVE) C. Mudde (2000a: 25) zistil, že neexistujú veľké ideologické rozdiely v porovnaní s krajinou pravicou v západnej a strednej Európe, ale že odlišný historický a kultúrny regionálny kontext vplyva na ich podobu a podporu dodnes. Z historického hľadiska slabá skúsenosť s demokratickou štruktúrou a štyridsaťročná história komunizmu predstavuje jeden z ústredných charakterových znakov, ktoré je potrebné pri štúdiu krajnej pravice v stredoeurópskom priestore vnímať.

Lenka Bušítková a Herbert Kitschelt (2009: 462) poukazujú na dva primárne dopady komunistického režimu na formovanie stredoeurópskej krajnej pravice. Jedným z nich bol podľa nich výsledok kolapsu politického režimu, predovšetkým komunistickej ideológie a prechod z centrálne plánovanej ekonomiky na trhovú, ktorý mal ďalekosiahle dopady na život v stredoeurópskej spoločnosti. Druhým bola prítomnosť etnických skupín v demokratizačnom procese, s tým súvisiaci výskyt nacionalizmu a omnoho radikálnejšej protidemokratickej krajnej pravice (Minkenberg 2017: 11; 2002: 336; Milza 2005: 401), ktorá podobne ako na západe zdôrazňovala národné záujmy a ochranu vlastného obyvateľstva pred negatívnym vplyvom imigrácie (Mareš 2006: 2). V prípade stredoeurópskeho regiónu však rezonuje výrazná absencia prisťahovalcov z tretieho sveta a krajne pravicové strany sú príznačné najmä odmietaním určitých sociálnych skupín a etnických menšín (Bušítková 2017: 566).

2 / Slovenská krajná pravica a jej výskum

Krajná pravica na Slovensku sa už od vzniku samostatnej republiky v roku 1993 neprezentuje ako jednotný, homogénny celok, ale je roztriešená na viacero rôznych prúdov a hnutí, ktoré sa od seba navzájom odlišujú programatikou, ideológiou a inštitucionálnou organizáciou. Patria sem parlamentné a neparlamentné politické strany, záujmové skupiny, formálne a neformálne zoskupenia (militantné organizácie) a prúdy jednotlivých mládežníckych subkultúr (Smolík 2010: 32). Typickým znakom týchto krajne pravicových zoskupení je radikálny nacionalizmus, ktorý sa na Slovensku spája najmä s rasizmom zameraným na rómsku časť obyvateľstva a s glorifikáciou vojnovnej Slovenskej republiky z obdobia 1939–1945 (Mikušovič 2007:1; Kluknavská 2012: 2). Jedná sa však len o marginálne politické subjekty (okrem SNS, ĽSNS), ktoré sa dlhodobo pohybujú pod hranicou zvoliteľnosti, a preto sa podrobnejšiemu výskumu krajnej pravice na slovenskej politickej scéne venuje len veľmi málo autorov (Kluknavská 2012; Mešežnikov - Gyárfášová 2016; Milo 2005; Mikuš – Gurňák 2012; Nociar 2012 atď).

V minulosti krajne pravicové subjekty v parlamente dlhodobo zastupovala SNS, ktorá bola v obdobiach 1992–1994, 1994–1998 a 2006–2010 permanentnou súčasťou vládnych koalícií. Už od svojho založenia v 90. rokoch využívala k získavaniu voličov ideu samostatného slovenského národa, ktorú kvôli straníckej konkurencii Hnutia za demokratické Slovensko (HZDS) nahradila anticiganizmom a protimaďarskou rétorikou (Danilov - Nociar 2012: 7), vďaka čomu sa zaradila k popredným krajne pravicovým fenoménom. Secesiou jej ultranacionalistického krídla vznikla Slovenská národná jednota (SNJ), ktorá proklamatívne nadviazala na Hlinkovu slovenskú ľudovú stranu (HSĽS) z roku 1929 a jej kresťanský a korporatívny charakter (Smolík 2010 : 34). K ďalším významným straníckym subjektom slovenskej krajnej pravice patrí Slovenská ľudová strana (SĽS). Tá sa spočiatku prezentovala len ako nevýrazný stranícky fenomén s minimálnym politickým vplyvom. Začiatkom roka 2006 ale zaznamenala obrovský posun smerom k pravicovému extrémizmu, pretože v niektorých pasážach³ takmer identicky nadviazala na Ľudový program rozpustenej SP – NS a kooptovala špičky Pospolitosti na svoju kandidátsku listinu (Smolík 2010: 33). Ďalej ku krajne pravicovým zoskupeniam na Slovensku autori (Smolík 2010, Kluknavská 2012, Mikušovič 2007) zaraďujú Slovenské hnutie obrody (SHO), Jednotu Slovenskej mládeže (JSM), Nové slobodné Slovensko (NSS) a Stropkovskú stráž.

Za najúspešnejšie krajne pravicové stranícke organizácie sa ale v súčasnosti považujú Ľudová strana Naše Slovensko (ĽSNS) a Slovenská pospolitosť (SP) – resp. jej bývalý stranícky subjekt Slovenská pospolitosť – národná strana (SP – NS), ktorým sa bude bližšie venovať nasledujúca časť textu. Pretože z vyššie uvádzaných publikácií vyplýva, že aj keď súčasne krajne pravicové strany v regióne SVE môžu v jadre zdieľať ideologické črty pôvodne identifikované na krajnej pravici v západnej Európe, pri analýze je potrebné vnímať rozdielny historický kontext a prostredie, v ktorom tieto strany vznikali a pôsobia. Preto sa pri ich skúmaní pokúsime aplikovať niektoré klasifikácie, ktoré pri štúdiu programatiky ĽSNS a SP

-NS využili slovenskí teoretici (Mesežnikov - Gyárfášová 2016; Mikušovič 2007; Mikuš et al. 2016) a spoločne s Muddeho teoretickými kritériami z nich vytvorili vhodné dimenzie, ktoré by sme mohli uplatniť pri skúmaní krajne pravicovej straníckej ideológie. Jedná sa o postoje v programatike strán vo vzťahu k ideologickým pilierom nacionalizmu, xenofóbie, establišmentu a zahraničnej politiky.

3 / Slovenská pospolitosť – národná strana (SP – NS)

Slovenská pospolitosť – národná strana je považovaná za historického predchodcu Ludovej strany Naše Slovensko v nadväznosti na jej členov a programovú ideológiu. Počiatky a existencia SP – NS sa spájajú s pôsobením najznámejšej spomedzi ultrapravicových skupín – Slovenskej pospolitosti (ďalej SP). V priebehu takmer dvoch desaťročí bolo združenie považované za symbol pravicového extrémizmu, a to najmä vďaka svojmu vystupovaniu, programu, rétorike, organizačnej základni a do určitého času aj vizuálnej podobe príslušníkov, ktorých uniformy pripomínali vzor fašistickej polovojskej organizácie Hlinkovej gardy⁴ (ďalej HG). SP pôsobí ako občianske združenie od 9. mája 1995. Vyznačuje sa v prvom rade odmietavým postojom voči liberálnej demokracii, radikálnym nacionalizmom, silnou protimaďarskou rétorikou a konfliktným antisemitizmom. Vnútorňa štruktúra organizácie je prísne centralistická a hierarchická, založená na vodcovskom princípe. Líder SP je oslovovaný ako Vodca (Mesežnikov - Gyárfášová 2016: 13-14). Od roku 2003 pôsobil ako vodca Marián Kotleba, za prítomnosti ktorého došlo k jej straníckej aktivizácii.

Mediálne na seba členovia Pospolitosti prvý raz upozornili hlavne vďaka tmavomodrým rovnošatám na oslavách pri odhaľovaní súsošia sv. Cyrila a Metoda v Komárne⁵ v júli v roku 2003. Uniformy podobné príslušníkom HG, fackové pochody a manifestácie s odkazom na slovenských historických buditeľov a vojnový štát (1939–1945) boli typickými prejavmi SP. Žiadosť o registráciu na Ministerstvo vnútra podali na konci roka 2004. Ministerstvo ich zaregistrovalo ako Slovenskú pospolitosť – národnú stranu (SP–NS) v januári v roku 2005. Už pred samotným vznikom novej strany bolo evidentné jej budúce smerovanie. Vodca M. Kotleba v rozhovore pre Hlas národnej stráže (ďalej HNS) v marci 2005 charakterizoval SP – NS ako stranu, ktorej vznik bol vynútený neschopnosťou vtedajších straníckych formácií odolávať sionistickému tlaku a hájiť národné záujmy. Jej úsilím malo byť vytvorenie štátneho zriadenia založeného na národnom, sociálnom a kresťanskom princípe. „*Takýto štát nie je možné vybudovať bez zmeny politického systému, preto sa SP – NS hlási tiež k stavovskému princípu*“ (M. Kotleba citovaný podľa HNS 2005a: 7). 14. marca 2005 pri príležitosti 66. výročia vzniku Slovenského štátu, pri hrobe Jozefa Tisa v Martine, bol prvý raz verejne predstavený tzv. *Ludový program SP–NS*⁶, ku ktorému sa D. Mikušovič (2007: 7) vyjadril, ako ku kontroverznému dokumentu podkopávajúcemu základné princípy parlamentnej demokracie, ktorý v histórii slovenského straníctva po roku 1989 nemá takmer žiadnu konkurenciu.

Aktivity SP – NS po jej vzniku spočívali najmä v organizovaní pochodov a manifestácií. Tie najznámejšie zorganizovali priaznivci Pospolitosti v štyroch stredoslovenských mestách, ktoré vyvrcholili fakľovým sprievodom vo Zvolene. Symbolmi podujatí sa stali dvojkříže, pochodne, tmavomodré uniformy a citácie zo stranického programu, antisemitské a protimaďarské prejavy. Vláda v reakcii na spomínané udalosti iniciovala vznik špeciálnych policajných zložiek určených na boj proti extrémizmu. Sériu ďalších štyroch pochodov, ktoré SP – NS usporiadala, sprevádzali už policajné kordóny. V Hlohovci zatkli príslušníka SP, ktorý mal pri sebe zbraň, akciu v Modre rozohnalo niekoľko desiatok policajtov, v Černej zatkli vodcu M. Kotlebu a posledné protestné zhromaždenie SP – NS v Prešove rozpustili (Sme 2005a).

31. októbra v roku 2005 podal generálny prokurátor Dobroslav Trnka návrh na zrušenie SP – NS s odôvodnením, že „*Slovenská pospolitost' – národná strana...svojimi stanovami, svojím programom a svojou činnosťou porušuje Ústavu SR, ústavné zákony, zákony a medzinárodné zmluvy.*“ (D. Trnka citovaný podľa Rozsudok č. 79/2005 Sž) Definitívny koniec strany prišiel 1. marca v roku 2006 s rozhodnutím Najvyššieho súdu o jej rozpustenie. Verdikt súdu tak znemožnil SP – NS vystupovať v júlových parlamentných voľbách. Ústredným dôvodom pozastavenia straníckej činnosti bol piaty článok *Ludového programu SP – NS*, podľa ktorého jej cieľom bolo zrušenie systému parlamentnej demokracie a vybudovanie stavovského štátu.

Potom, čo súd rozpustil SP–NS, jej členovia vo voľbách prijali miesta na kandidátskej listine Slovenskej ľudovej strany (SLS). Strana prijala volebný program, ktorý svojimi bodmi takmer identicky kopíroval stanov y SP–NS. Parlamentné voľby v roku 2006 skončili totálnym fiaskom pre SLS a SP sa znovu začala radikalizovať. V auguste toho istého roka sa členovia SP snažili narušiť oficiálne oslavy 62. výročia Slovenského národného povstania (ďalej SNP), keď sa do areálu pamätníka v Banskej Bystrici pokúsili vstúpiť v tričkách s nápismi „Slovenská pospolitost'“ a „Na stráž!“. Polícia v reakcii na to príslušníkov Pospolitosti zadržala (vrátane M. Kotlebu) a obvinila z výtržníctva.⁷ Členovia obmedzili používanie uniforiem a do popredia sa dostali noví lídri, ktorí postupne prevzali vedenie organizácie a pokúsili sa znovu obnoviť jej postavenie v extrémne pravicovom spektre.⁸

3.1 / Programatika Slovenskej pospolitosti – národnej strany

Ludový program (SP – NS 2005) je jediný programový dokument, ktorý stihla SP – NS počas svojho pôsobenia ako straníckej formácie predstaviť. Slovenský historik Ivan Kamenec už v roku 2005 upozorňoval na jeho xenofóbnu a antisemitskú orientáciu, snahu o odstránenie režimu parlamentnej demokracie, spochybňovanie základných občianskych slobôd a odmietanie určitých skupín obyvateľov ako nepriateľov slovenského národa (Kamenec 2005). Obsah textu analyzujeme na základe jeho ideologickej orientácie v štyroch skúmaných dimenziách.

3.1.1 / Ideologické piliere: nacionalizmus, stavovský a kresťanský princíp

Lídri Pospolitosti sa prezentovali najmä ochranou slovenského národa a príklonom k slovenskej štátnosti. Národnobuditeľské tendencie sa v texte objavujú v prvom rade s odkazovaním na výroky slovenských dejateľov⁹ a na históriu Veľkej Moravy; v snahe o rehabilitáciu dr. J. Tisa a vyzdvihovaním Slovenského štátu (1939–1945) ako prvej republiky. Práve z historických slovenských a slovanských tradícií usporiadania spoločnosti, požadovala SP – NS zmenu parlamentného zriadenia na stavovský štát,¹⁰ na základe ktorého sa malo obyvateľstvo rozdeliť do dvoch skupín v rámci deviatich stavov. Prvú by tvorili občania Slovenskej republiky (ďalej SR), tí sa mohli zaregistrovať do jedného zo stavov podľa profesií. Druhú národnostné menšiny, ktoré by zároveň predstavovali desiaty stav. Nemali by možnosť zatriediť sa podľa povolania k ostatným a ich počet by zodpovedal zastúpeniu slovenskej menšiny v ich materskom štáte, čím by defacto stratili akýkoľvek väčší rozhodovací vplyv.

Ďalej plánovali predstavitelia SP – NS vytvoriť štát, ktorý by vychovával spoločnosť v duchu kresťanských a tradičných slovanských hodnôt. Kresťanstvo chápali ako jediný účinný nástroj na obranu národa proti morálnemu úpadku a následnému rozpadu spoločnosti. Pospolitosť chcela povoliť len činnosť registrovanej katolíckej, evanjelickej a pravoslávnej cirkvi a na základe cirkevnej príslušnosti upraviť zoznam cirkevných sviatkov a vytvoriť osobitný súpis tzv. národných sviatkov.

3.1.2 / Vymedzovanie sa voči cudzincom

Strana odpor voči cudzincom v programe vyjadrovala predovšetkým požiadavkou na zisk slovenského občianstva. To by podľa SP – NS mohol získať len ten žiadateľ, ktorý by sa preukázal slovanským, slovenským a európskym pôvodom.¹¹ Z udeľovania mali byť úplne vylúčení občania afrických a ázijských štátov, USA, Izraela a Maďarska. Pre tých chcela strana zaviesť vízovú povinnosť. Tento postoj vychádzal najmä z obrazu národného nepriateľa a z xenofóbie prameniacej z historických udalostí¹². Nepriateľov slovenského národa autori textu priamo spájali s Maďarmi, Židmi, komunistami a slobodomurármi. Maďari pre SP – NS predstavovali prvoradú hrozbu slovenskej štátnosti, pretože si plánovali v rámci iredentistických snáh pričleniť južné hranice SR a obnoviť historické, územnosprávne hranice Uhorska.

Ďalším úhlavným nepriateľom Pospolitosti boli Židia. Tých spájali s množstvom konšpiračných teórií o sprisahaní židovských sionistov a v kontexte zahranično-politickej stratégie odmietali príslušníci SP – NS akékoľvek politické záujmy štátu Izrael. Protižidovská rétorika sa v texte objavuje aj citovaním národnobuditeľských výrokov S. Vajanského, ktorý kritizoval hospodárenie Židov (SP – NS 2005: 10): „*Niet väčšieho aristokrata ako je žid, bárs má v ústach demokratické frázy, niet neliberálnejšieho človeka ako je žid... iba zaslepený hlupec nevidí, že pod liberálnosťou rozumie žid slobodu pre seba.*“ Spolu s odporom

voči cudzincom sa v programe SP – NS objavili aj náznaky sociálneho šovinizmu. Tie predovšetkým vyplývali z národného a sociálneho modelu, ktoré strana presadzuje. V rámci národného princípu jej predstavitelia uprednostňovali záujmy slovenského národa a štátu v každom ohľade. V súvislosti so sociálnou politikou sa domáhali sociálne spravodlivého štátu, ktorý by zabezpečenie zdravotnej starostlivosti, dôchodku a hospodárskeho blahobytu garantoval predovšetkým slovenským občanom. Pre náš výskum je dôležité spomenúť, že proticudzineckú politiku v prejavoch a straníckej tlači SP – NS spájala aj s anticiganizmom. V programe sa k tejto problematike nepriamo vyslovila len raz, a to v kontexte budovania dopravnej infraštruktúry, na ktorej sa mali podieľať dlhodobo nezamestnaní Rómovia .

3.1.3 / Vzťah k aktuálnemu politickému a straníckemu usporiadaniu

Lídri Pospolitosti zhodnotili parlamentný systém ako úplné zlyhanie politických strán. Parlamentný rámec bol podľa nich nastavený tak, aby sa občania nespokojní s jeho fungovaním nemohli k problémom vyjadriť, pretože poslanci, ktorými boli v pléne zastupovaní, konali vo svoj vlastný prospech, nerešpektovali záujmy občanov a nebolo ich možné v takýchto prípadoch odvolať. Preto sa predstavitelia SP – NS zreteľne dožadovali zmeny straníckeho systému parlamentnej demokracie a zavedenie nového stavovského poriadku.

Čo sa týka opozície, príslušníci Pospolitosti vyzývali k zakázaniu všetkých opozičných prúdov, ktoré považovali za nebezpečné.¹³ Ďalej s privatizáciou po roku 1989 došlo podľa autorov textu k rozkradnutiu národného majetku a bolo potrebné, aby bol prinavrátený do rúk štátu. Vhodné je vo vzťahu k systémovému nastaveniu spomenúť aj to, že predstavitelia Pospolitosti nepovažovali vtedajšiu vojenskú a policajnú ochranu štátu za dostačujúcu. V stanovách volali po obnovení všeobecnej brannej povinnosti pre všetkých mužov, zvýšení nákladov na zbrojenie a zbrojársku výrobu a po stiahnutí slovenskej armády zo zahraničných misií NATO. Štátnu bezpečnosť mali ďalej spolu s políciou zaručovať bezpečnostné jednotky domobrany – Národnej stráže.

3.1.4 / Zahranično-politické postoje: euroskepticizmus, antiamerikanizmus

V oblasti zahraničnej politiky žiadala SP – NS odchod Slovenska z EÚ, NATO, MMF, Svetovej banky a OSN. NATO označili za teroristickú organizáciu, ktorú využívajú Spojené štáty americké na vyvražďovanie iných národov.¹⁴ Za hlavného nepriateľa štátu označili Maďarsko. Proti maďarským iredentistickým snahám žiadali obnovenie tzv. Malej dohody¹⁵ – vojenskej spolupráce medzi Slovenskom, Rumunskom a Srbskom a presun slovenských vojsk na obranu južných hraníc. Predstavitelia SP – NS uprednostňovali zahranično-politickú spoluprácu slovanských a európskych národov, ktoré sledujú rovnaké princípy ako Pospolitosťou navrhovaný slovenský stavovský štát. Odmietali spoločenstvo európskych štátov vo forme EÚ a podporovali vytvorenie takej Európy, ktorú by tvorili zvrchované a samostatné štáty, schopné jednotne vystupovať proti americko-izraelskej hegemonii.

3.2 / Mobilizačná stratégia, činnosť a prejavy SP – NS

Z predošlej analýzy programatiky SP – NS jasne vyplýva, že hlavným zámerom pôsobenia Pospolitosti ako politickej strany bolo predovšetkým hájiť záujmy slovenského národa a štátu a presadzovať tzv. národný princíp.¹⁶ Model zvrchovanosti slovenského národa slúžil ako mobilizačná taktika strany v súvislosti s odvolávaním sa na existenciu Slovenskej republiky v rokoch 1939–1945. Lídri SP – NS dokonca požadovali, aby sa podľa nich „*najpamätnejší deň Slovákov*“, deň vzniku vojnovnej republiky – 14. marec stal oficiálnym štátnym sviatkom. Práve v spojení s tým odmietli uznanie SNP a poukazovali na jeho druhú, odvrátenú tvár¹⁷ (HNS 2005a: 3).

Vodca M. Kotleba sa k tomu v októbrovom čísle HNS vyjadril: „*SNP nebolo ničím iným, len v zahraničí zosnovaným pučom proti slovenskej štátnosti. To sa vidí naozaj zriedkakedy, aby príslušníci národa bojovali za zničenie vlastného štátu. Celé SNP sa tak nedá nazvať ničím iným, len vlastizradou.*“ (M. Kotleba citovaný podľa HNS 2005e: 5)

Spolu s myšlienkou obnovenia historického významu Slovenského štátu sa SP – NS snažila aj o rehabilitáciu slovenského prezidenta dr. Jozefa Tisa.¹⁸ Poukazovaním na J. Tisa strana často vyzdvihovala kresťanské hodnoty a vieru. Tiso ako katolícky kňaz s heslom: „*Za Boha, za život, za národ, a za slobodu*“ stelesňoval jeden z ďalších spôsobov¹⁹, pomocou ktorých strana mobilizovala svojich voličov a sympatizantov.

Ďalším mobilizačným nástrojom SP – NS bola protimaďarská rétorika. Jej predstavitelia upozorňovali na hrozbu maďarskej iredenty v súvislosti s politikou SMK a s podporou maďarskej vlády. Obávali sa maďarských snáh o obnovenie Uhorska, a preto chceli znovu zriadiť slovenskú armádu a dopomôcť vojsku domobranou. „*Pretože len presvedčený vlastenec môže byť skutočným strážcom našich hraníc*“ (HNS 2005a: 9). V HNS pravidelne publikovali rubriku Maďarských sebaklamov (HNS 2005c: 6), pripomínali si podpísanie Trianonskej zmluvy²⁰ a boli presvedčení, že národnostné menšiny na Slovensku využívajú nadštandardné práva, že Maďari disponujú kultúrnou autonómiou (HNS 2005c: 7).

V prípade rómskej menšiny v rámci straníckych novín a prejavov Vodcu M. Kotlebu upozorňovali na sociálne zvýhodňovanie Rómov v súvislosti s kriminalitou na východnom Slovensku, s pridelovaním detských prídavkov a s populačnou hrozbou veľkého počtu rómskych detí (HNS 2005a: 16). Riešenie, ktoré navrhoval Vodca M. Kotleba bolo jednoduché – dať im prácu, ktorú by zvládli: „*Cigáni budú využití pri stavbe diaľnic, železníc, pri rekonštrukcii pamiatok... taktiež môžu pracovať na poliach a pri zbere úrody. Samozrejme, pod prísny dohľadom Národnej stráže*“ (M. Kotleba citovaný podľa HNS 2005a: 9).

Predstavitelia Pospolitosti začali vládu a politické strany intenzívne kritizovať po policajných zásahoch na uvádzaných spomienkových akciách²¹ a po spustení intenzívnych snáh o rozpustenie strany. Spomínané zákroky polície prirovnávali členovia strany k skúsenostiam z totalitného komunistického režimu. „*Pretože zakazovať, kriminalizovať ľudí za vyslovené názory, zatýkaním im brániť vo výkone ich občianskych práv, to bola prax komunistických papalášov*“ (HNS 2005f: 5).

Tento problém väčšinou zdôrazňovali na manifestáciách, na ktorých ako sme uviedli, členovia Pospolitosti veľa ráz nerešpektovali zákon. Všetko to podľa nich súviselo so sionistickou mediálnou propagandou, ktorej cieľom bolo prostredníctvom dezinformačných útokov minimalizovať ich podporu (Tamtiež: 20). Protižidovská rétorika bola ďalšou z mobilizačných tém Pospolitosti. V prejavoch a činnosti strana poukazovala na sionistov množstvom teórií o židovskom, sionistickom spriahnutí sa proti slovenskému národu.²² Sionistov vo svojich vyhláseniach členovia SP spájali aj s rozpustením SP–NS.²³

Protizápadná rétorika bola taktiež jednou z ústredných mobilizačných taktík Pospolitosti. Rovnako ako v programe, tak aj v prejavoch členovia SP – NS odmietali projekt európskej integrácie ako tzv. odnárodňovací proces. Práve s kritikou EÚ prvý raz upozornili na nebezpečenstvo prisťahovalectva²⁴, ktoré so sebou môže únia priniesť. „*My chceme Európu bez neeurópskych, ázijských alebo afrických vplyvov*“ (HNS 2005d: 9).²⁵ Euroskepticizmus ďalej príslušníci SP – NS sústredili proti prijatiu európskej ústavy. Strana vo svojich protiústavných argumentoch kritizovala najmä nadnárodný model európskej integrácie a uprednostňovala medzivládny typ spolupráce, ktorý by tvorilo spoločenstvo kresťanských, európskych a svojprávnych štátov vyznávajúcich národný princíp. K tomu sa M. Kotleba, už ako zástupca SLS, vyjadril v rozhovore pre Slovenský rozhlas pred voľbami v roku 2006, že strana podporuje Európu suverénnych národných štátov, kde by národy pôsobili samostatne a navonok nezávisle, len s tým rozdielom, že by sledovali spoločný európsky cieľ. „*Prijatím slávnej Európskej ústavy by sa z Európskej Únie stal superštát, kde by štáty prišli o niektoré svoje práva*“ (M. Kotleba citovaný podľa Kotleba 2006). Svoje euroskeptické názory vyjadrovali priaznivci Pospolitosti aj proti Severoatlantickej aliancii. NATO považovali za zločineckú organizáciu, pomocou ktorej chcú Spojené štáty získať vojenskú kontrolu nad Európou. Vo svojich prejavoch kritizovali v prvom rade zásahy vojsk USA a NATO v Juhoslávii, Iraku, Kórei, Vietname, Palestíne a v Afganistane.²⁶ Ďalej Spojeným štátom vyčítali, že ako symbol demokracie nepôsobia demokraticky. V marcovom vydaní HNS písali o tzv. pseudodemokracii, v ktorej je vláda ľudu rozdelená medzi dve pravicové strany, starajúce sa o záujmy kapitálu, nie prostých ľudí (HNS 2005a: 25-26).

4 / Kotleba – Ľudová strana Naše Slovensko

Ľudová strana Naše Slovensko (ĽSNS) je politickým subjektom, mnohými odborníkmi považovaným za nositeľa pravicového extrémizmu a radikálneho nacionalizmu (Kluknavská 2012: 2; Klinčáková 2015: 391; Mesežnikov, Gyárfášová 2016: 19; Mikuš et al. 2016: 55). Strana sa verejne začala aktivizovať v roku 2009 v súvislosti s organizovaním demonštrácií prívržencov SP proti tzv. „cigánskemu extrémizmu“ na východe Slovenska.²⁷ Jej založenie iniciovala časť bývalého vedenia SP na čele s Mariánom Kotlebom. Najprv sa predpokladalo, že nová strana poniesie názov Naše Slovensko. To sa ale nepodarilo zaregistrovať, pretože názov strany bol už použitý. Napokon sa pripravovaná strana stala súčasťou už registrovanej

Strany priateľov vína Milana Fogaša.²⁸ V rokoch 2009–2010 to bola *Strana sociálnej solidarity*, medzi 2010 a 2016 *Ludová strana Naše Slovensko* (LSNS) a v parlamentných voľbách 2016 sa prvýkrát predstavila ako *Kotleba – Ludová strana Naše Slovensko*.

Prepojenie strany na SP (SP–NS) sa prejavilo prevzatím špecifických programových bodov ako zmena existujúceho systému (Program NS 2009), zavedenie domobrany (Program NS 2009: 4; LSNS 2010a: 5, 2012: 4, 2016: 8), budovanie národných, kresťanských a sociálnych princípov (LSNS 2012: 6, 2016: 3,7), odmietanie NATO, Európskej únie a ostatných medzinárodných organizácií (všetky programy) a zreteľne prítomný anticiganizmus (LSNS 2010a: 1, 2012: 2, 2016: 2). Ďalej samotnou spoluprácou s Pospolitosťou, ktorej vrcholom bolo umiestnenie jej členov na kandidátskej listine LSNS vo voľbách v roku 2010 (LSNS 2010b).²⁹ Vzťahy medzi LSNS a bývalými členmi Pospolitosti sa výrazne vyhrotili po predčasných voľbách v roku 2012, po ktorých stranu opustili viacerí dôležití členovia.³⁰ Vzájomné konflikty oboch subjektov napokon vyvrcholili v januári v roku 2016, kedy snem SP vydal vyhlásenie s jasne profilujúcim sa názvom *My nie sme kotlebovci!* Vo vyhlásení jej príslušníci proklamovali, že SP už nemá nič spoločné s novou LSNS, ktorú sa snaží M. Kotleba ovládnuť vo svoj prospech. Na základe jednohlasného rozhodnutia Snemu mu preto odobrali členstvo a vylúčili ho z organizácie pre „závažné porušenie disciplíny a stanov SP“ (Slovenská pospolitost' 2016).

LSNS sa už vo svojich straníckych začiatkoch v roku 2009 prejavovala značne radikálne a to najmä v súvislosti s organizovaním vyššie uvedených demonštrácií proti cigánskemu extrémizmu. Rétorika anticiganizmu sa novým lídrom LSNS ukázala ako vhodný mobilizačný nástroj už v novembri v roku 2008, na stretnutí bývalých členov Pospolitosti s českou Dělnickou stranou (DS) v Litvínove. Práve tu sa straníci LSNS prvý raz stretli s tým, ako sa pri jednom z najvyhrotenejších stretov českých extrémistov s políciou pridali k podpore otvorených prejavov anticiganizmu aj miestni obyvatelia (YouTube 2008).

„Kamaráti, kamarátky! Spomeňte si na situáciu na sídlisku Janov v českom Litvínove. Tam tiež dlhé roky cigáni terorizovali a napádali Čechov, no vláda to neriešila. Situácia sa zlepšila až vtedy, keď sa o problém začali zaujímať českí nacionalisti na čele s Dělnickou stranou.“ (Slovenská pospolitost' 2009) Volebný triumf posunu straníckej ideológie k anticiganizmu sa prvý raz dostavil, keď M. Kotleba uspel ako vtedy ešte nezávislý kandidát na predsedu Banskobystrického kraja (ďalej BBSK) v roku 2009.³¹

V roku 2010 vystupovala LSNS prvý raz samostatne v parlamentných voľbách a na jej kandidátke sa objavili aj vyššie uvedení lídri SP. Dôležité udalosti pre vývoj straníckych aktivít a rétoriky LSNS sa odohrali pred predčasnými voľbami v roku 2012. Okrem toho, že strana prišla o viacerých lídrov Pospolitosti, na jej rastúcich preferenciách sa výrazne podpísalo vyhorenie hradu Krásna hôrka. V reakcii na spomínaný požiar, ktorý verejne dostupné zdroje pripísali dvom rómskym chlapcom (Jesenský 2012), sa v septembri toho istého roku uskutočnila jedna z najväčších protirómskych akcií LSNS (YouTube 2012). V zmysle „veľkého upratovania“ sa členovia LSNS v sprievode miestnych obyvateľov pokúsili odstrániť nepovolené rómske stavby z katastrálnych pozemkov.³² Protest ukončili až policajní

ťažkoodenci a LSNS následne tento zásah dokázala úspešne demonštrovať v nasledujúcich župných voľbách v roku 2013, kedy bol M. Kotleba zvolený do postu predsedu BBSK. Vďaka spomínanému postu sa LSNS dostala k výkonnej funkcii na úrovni samosprávy, čo jej umožnilo prezentovať sa v zmysle aplikácie určitých politických riešení.³³

Strana sa taktiež začala výrazne stranicky aktivizovať v reakcii na prebiehajúcu ekonomickú a utečeneckú krízu v predvolebnom období v rokoch 2015–2016. V boji proti dopadom hospodárskej krízy predstavila tzv. antikorupčný program, v ktorom sa lídri LSNS vyhradzovali proti všetkým „štandardným politikom“ a poukazovali na to, ako v rámci stranického pôsobenia v kraji rekordne znížili dlh o 12,5 milióna eur, obnovili 53 kilometrov ciest, s programom „*Lopaty a krompáče*“ zamestnali 90 dlhodobozamestnaných atď.; to všetko bez použitia dotácií z eurofondov. V nadväznosti na migračnú krízu spustili *Petíciu proti príchodu imigrantov na Slovensko*, ktorú do marca 2016 podpísalo viac ako 50 tisíc ľudí (Našeslovensko.net 2016a). LSNS v tomto období ostro vystupovala proti všetkým etablovaným politickým stranám a označovala sa za jedinú skutočnú opozíciu.³⁴ Vo voľbách v roku 2016 získala LSNS 8,04 % a v NR SR za ňu aktuálne pôsobí 14 poslancov. Grigorij Mesežnikov (Mesežnikov - Gyárfášová 2016: 28) uvádza, že strana po vstupe do parlamentu bola spočiatku veľmi pasívna. Predložila len pár parlamentných návrhov³⁵ a jej stranická činnosť spočívala predovšetkým v mimoparlamentných aktivitách. Na začiatku júla v roku 2016 vypísala petíciu o vystúpení Slovenska z EÚ a NATO (NS 2016a: 4,6) a na konci zorganizovala nepovolenú manifestáciu proti Dúhovému pochodu PRIDE v Bratislave pod názvom „*Protest proti pochodu úchylákov v Bratislave*“ (NS 2016: 7). V apríli toho istého roku sa v boji proti kriminalite rozhodla LSNS nasadiť tzv. vlakové hliadky na rizikových železničných spojoch.³⁶

Dôležité je uviesť, že volebný triumf LSNS vo voľbách v roku 2016 rozpútal vlnu celospoločenských debát týkajúcich sa pravicového extrémizmu. Médiá začali pristupovať k informovaniu o LSNS a jej profile, aktivitách oveľa kritickejšie a otvorenejšie. Začali vznikať protixtrémistické občianske iniciatívy³⁷, ktoré organizovali rôzne kultúrno-spoločenské aktivity s cieľom informovania verejnosti. Významne zapôsobila aj výzva prezidenta Andreja Kisku proti extrémizmu.³⁸ Generálna prokuratúra prijala viac ako 170 podnetov a v máji v roku 2017 podala návrh na rozpustenie LSNS s odôvodnením, že jej cieľom je „*odstránenie súčasného demokratického systému v Slovenskej republike*“ (J. Čižnár citovaný podľa Kováč 2017). Krajské voľby v roku 2017 sa ukázali pre stranu ako obrovské politické zlyhanie. M. Kotlebu vo funkcii predsedu BBSK nahradil s náskokom takmer o 50 tisíc hlasov Ján Lunter. V krajských zastupiteľstvách získala strana len dvoch zástupcov, M. Kotlebu (BBSK) a Milana Uhríka (Nitriansky kraj).

4.1 / Programatika Ľudovej strany Naše Slovensko (LSNS)

Po skúsenostiach lídrov a členov LSNS s rozpustením SP–NS, došlo k výraznému preštylizovaniu nových stranických programov a dokumentov. Autori textov s viditeľnou

obozretnosťou pri zostavovaní oficiálnych postojov LSNS, prihliadali na to, aby sa nejednalo o príliš radikálne formulácie, ktoré by mohli predstavovať zámienku pre štátne orgány na iniciovanie prípadného procesu ukončenia činnosti strany. V texte analyzujeme ideový profil LSNS, rovnako ako pri SP–NS, na základe štyroch skúmaných dimenzií s prihliadnutím na oficiálne programové dokumenty: Volebný program LSNS 2009 (Program NS 2009); 2010 (LSNS 2010a); 2012 (LSNS 2012); 2014 (LSNS 2014); 2016 (LSNS 2016).

4.1.1 / Ideologické piliere: Nacionalizmus, stavovský a kresťanský princíp

Otázka obrany slovenského národa a štátnosti v programových bodoch LSNS nezohráva takú dôležitú úlohu ako v ľudovom programe SP–NS. Tradičné národné a kresťanské hodnoty chcú predstaviteľia LSNS presadiť v textoch, najmä vzdelávaním a výchovou mládeže (LSNS 2012:2; LSNS 2016: 7). V súvislosti s tým odmietajú registrované partnerstvá, adopciu detí homosexuálmi a propagáciu sexuálnych úchyliiek (LSNS 2012: 10; LSNS 2016: 7). V rámci výchovnovzdelávacej činnosti slovenského národa v programoch navrhujú napríklad kontrolu obsahu súkromných médií a finančne, legislatívne podporiť slovenskú filmovú a literárnu tvorbu atď. (LSNS 2016: 7). Apel na národné cítenie vnímajú ako záchranu vlastných ľudí v zmysle boja proti tým, ktorí spoločnosti škodia najviac, a to Rómovia, EÚ a imigranti.³⁹ V rámci volebných bodov ďalej požadujú zachovanie kresťanskej Európy a otvorene vystupujú proti rozširovaniu EÚ o neeurópske a nekresťanské štáty, ako sú Turecko a Izrael (LSNS 2014:5).

4.1.2 / Vymedzovanie sa voči cudzincom

Spôčiatku sa LSNS k problematike cudzincov vyjadrovala len krátko v súvislosti zmenou južných hraníc, o ktorú sa snažili protislovenskí šovinisti⁴⁰ (LSNS 2010a: 14). Pred voľbami 2012 sa začala jej proticudzinecká politika stupňovať – „zabráňime cudzincom skupovať slovenskú pôdu“ (LSNS 2012: 7), predovšetkým v závislosti na politike EÚ chce LSNS sprísniť imigračnú a vízovú politiku a kontrolu nelegálneho zamestnávania cudzincov (LSNS 2014: 1). Tak, aby „imigranti, ktorí sa nechcú prispôbiť našim hodnotám, nevytláčali Slovákov z práce, podnikania či škôl“ (Tamtiež). Zásadná zmena nastáva v korelácii s utečeneckou krízou v rokoch 2015–2016. Členovia LSNS v programe 2016 demonštrujú, že odmietajú prijať imigrantov a všetkých nachádzajúcich sa na slovenskom území, ktorí prišli s povolením EÚ a vlády plánujú vyhostiť. Prezentované argumentácie predstavujú určité prejavy xenofóbie – „Slovensko nie je Afrika! Nikdy sa nepodriadime cudzincom“ (LSNS 2016: 4) a islamofóbie, ktoré stranícki členovia zintenzívňujú veľkým množstvom neprispôsobivých moslimských imigrantov, ktorí sa valia na Slovensko.⁴¹

Vo vzťahu k cudzincom príslušníci LSNS poukazujú aj na tzv. rómsky problém, ktorý pre nich predstavuje určitú vnútornú hrozbu pre štát. Anticiganizmus sa vyskytuje vo všetkých programových dokumentoch a z ich obsahovej analýzy môžeme konštatovať, že ide o jeden

z hlavných programových bodov.⁴² Pre Rómov predstavitelia LSNS navrhujú ohraničenie sociálnej politiky na princípe zásluhovosti, k tomu zrušenie štátnych sociálnych dávok; už od roku 2010 chcú zaviesť domobranu⁴³ (LSNS 2010a: 5); tresty a väzenie, rozšíriť právo použiť zbraň, zaviesť policajné cvičenia v čiernych osadách a zničiť všetky nelegálne stavby (LSNS 2016: 2). V súvislosti s proticudzineckou politikou v závislosti na EÚ a so sociálnou politikou na princípe zásluhovosti môžeme pozorovať v programatike LSNS určité náznamy sociálneho šovinizmu, pretože model zásluhovosti má predovšetkým sledovať záujmy slušných pracovných ľudí, ktorým chce LSNS poskytnúť získavanie nájomných bytov a bezúrokových mladomanželských pôžičiek. Okrem toho vo vzťahu k politike únie plánujú stranícki lídri uprednostniť slovenských podnikateľov pred zahraničnými (LSNS 2016: 3, 6) a spojitosti so „vládnymi zlodejmi verejných financií“ navrhujú zavedenie rovnej dane na 15 % (Tamtiež: 1).

4.1.3 / Vzťah k aktuálnemu politickému a straníckemu usporiadaniu

Pôvodne strana chcela nahradiť aktuálne parlamentné zriadenie systémom priamej demokracie v spojení s imperatívnym mandátom⁴⁴ (Program NS 2009: 1). V programe 2010 zase požadovala zníženie počtu poslancov, obmedzením imunity na poslaneckú činnosť a zrušením štátnych príspevkov na financovanie politických strán (LSNS 2010a: 8-9). Pred voľbami 2012 sa strana rozhodla definitívne odstrániť následky zločinov spáchaných politikmi po roku 1989 – privatizáciou, rozkradnutím majetku štátu, zneužitím právomocí, tak „aby vysoká politika viac nebola najorganizovanejšou zločineckou profesiou“ (LSNS 2012: 1), napríklad znížením plátov poslancov v závislosti od minimálnej mzdy.

Kritika establišmentu zohráva dôležitú úlohu vo všetkých programových líniách LSNS – vo vzťahu k zvýhodňovaniu rómskeho etnika, likvidácií slovenskej samostatnosti členstvom v EÚ a k prijatiu imigrantov. V nadväznosti na imigračnú politiku EÚ lídri LSNS obviňujú slovenských europoslancov⁴⁵, že prijatím povinných kvót na prerozdelenie imigrantov zapredali štát (LSNS 2016: 4). Dôležité je v spojitosti s právnym nastavením spomenúť, že členov LSNS, rovnako ako SP–NS, neuspokojuje policajná a vojenská ochrana štátu. Preto požadujú obnovenie slovenskej armády, zbrojárskej výroby, vojenskej služby na princípe dobrovoľnosti a zavedenie protivzdušnej obrany (Tamtiež:8).

4.1.4 / Zahranično-politické postoje: euroskepticizmus, antiamerikanizmus

V oblasti zahraničnej politiky žiada LSNS podobne ako SP – NS politickú nezávislosť od nadnárodných organizácií – EÚ, NATO... Chápanie Severoatlantickej aliancie v programatike LSNS sa úplne zhoduje s názorom Pospolitosti, teda že ide o zločineckú organizáciu vystupujúcu v prospech mocenských záujmov USA. Pre lídrov LSNS sú Spojené štáty americké ústredným nepriateľom, preto požadujú okamžité stiahnutie slovenských vojakov zo zahraničných misií⁴⁶, obnovenie slovenskej armády a zavedenie vojenskej neutrality (LSNS

2016: 8). Vo vzťahu k EÚ program 2016 obsahuje otvorený návrh referenda o vystúpení SR z EÚ a o obnovení slovenskej koruny. Nezávisle na únii chcú predstavitelia LSNS obnoviť potravinovú a energetickú sebestačnosť, odstrániť zvýhodňovanie zahraničných podnikateľov a presadiť zmenu obchodných a dotačných pravidiel v prospech slovenských výrobcov a poľnohospodárov (LSNS 2014: 2-3; 2016: 6). Prevažujúcu orientáciu Slovenska na Západ chce LSNS nahradiť vyváženou spolupracou so všetkými krajinami sveta. O aké štáty by išlo strana priamo neuvádza. Z programu 2014 (LSNS 2014: 5) môžeme predpokladať, že ide o európske kresťanské štáty.

4.2 / Mobilizačná stratégia, činnosť a prejavy LSNS

LSNS pri získavaní voličov reaguje predovšetkým na aktuálne otázky celospoločenského vývoja. Rómsky problém je jednou z nich. Mobilizačnú taktiku anticiganizmu lídri LSNS úspešne demonštrujú prostredníctvom pochodov proti tzv. cigánskeму teroru, kde kritizujú príslušníkov rómskej menšiny zo zneužívania výhod sociálneho systému a politikov z nečinného prizerania sa. V straníckom periodiku *Naše Slovensko* (ďalej NS) strana systematicky informuje o dianí na východnom Slovensku v spojení s útokmi „cigánskych extrémistov“.⁴⁷ A. Kluknavská ilustruje povahu volebnej rétoriky LSNS na príklade rozhovoru M. Kotlebu pre TV Karpaty po demonštráciách v Maduniciach v roku 2011 (Kluknavská 2013b: 141). M. Kotleba vtedy tvrdil, že štát nedokáže ochrániť ľudí bývajúcich v blízkosti cigánskych extrémistov a potrebuje akútnu reformu, ktorá by sa mohla prejaviť v najbližších voľbách zasadnutím členov LSNS v parlamente (YouTube 2011). Práve v rámci kampane proti cigánskym extrémistom v Maduniciach⁴⁸ vyhlásili lídri LSNS 5. september ako „*Deň obetí proti cigánskeму teroru*“ (NS 2011b: 4). Ako vhodné riešenia strana navrhuje založenie výcvikových centier domobrany na najviac postihnutých miestach (NS 2011d: 1) a rozšírenie možnosti použitia zbrane pri ochrane života a majetku⁴⁹, „*aby sa báli asociáli a kriminálnici, nie slušní ľudia*“ (NS 2017a: 6), odmietajú tzv. antidiskriminačný zákon⁵⁰ a požadujú zrušenie Splnomocnenca vlády pre rómske komunity.

Ďalším z popredných nástrojov LSNS v boji o získavanie voličov je kritika vládnych elít. Predstavitelia LSNS predovšetkým odmietajú kapitalizmus, liberalizmus a privatizáciu, ktorou podľa nich „*došlo k rozkradnutiu štátneho majetku*“ (NS 2011c: 2). A. Kluknavská k tomu argumentuje, že vo všeobecnosti sa vo vyjadreniach strany nachádza silné a časté vyčleňovanie sa na „*my a oni*“ – čistý, čestný ľud verzus bezcharakterné, skorumpované elity. LSNS sa stavia do pozície určitého ochrancu národa, ktorý prinesie obyčajným ľuďom zmenu k lepšiemu (Kluknavská 2013a: 270). V septembrovom čísle NS 2011 tvrdí, že súčasný právny poriadok vedie „*k zotročovaniu obyčajných ľudí a slúži k obohacovaniu vyvolených skupín*“ (NS 2011a: 3). Ďalej v súvislosti s nastavením politického systému členovia LSNS upozorňujú na nedostatočne fungujúci justičný⁵¹, policajný a väzenský systém, ktorý „*ohrozuje celkovú bezpečnosť slovenskej spoločnosti*“ (Tamtiež). Medzi adekvátne riešenia, ktoré predstavitelia LSNS svojim voličom ponúkajú v boji proti skorumpovanosti vládnych politikov patrí

navrátenie rozkradnutého majetku do rúk štátu, odstránenie zvyhodňovania zahraničných firiem či reforma väzenského systému (NS 2012: 1). K tomu sa viaže už spomínaný antikorporčný program LSNS.

Vo všeobecnosti sa stranická kritika vládnych elít prejavuje vo všetkých mobilizačných líniách LSNS – vo vzťahu k Rómom, EÚ, imigrantom atď. V súvislosti s migráciou by sme mohli mobilizačnú stratégiu strany bližšie špecifikovať ako tzv. hrozbu multikulturalizmu, ktorá sa najprv prejavovala ako následok prijímania prisťahovalcov v rámci politiky EÚ a neskôr ako antipatia voči Turecku, s ktorým únia zahájila prístupové jednania o členstve (NS 2011a: 3). Odborníci (Žúborová - Borárosová 2017: 39; Mesežnikov - Gyárfášová 2016: 27; Klinčáková 2015: 396) ale poukazujú na to, že k posilneniu antiimigračnej rétoriky v strane došlo v období vyvrcholenia utečeneckej krízy v rokoch 2015–2016. G. Mesežnikov to vysvetľuje tak, že podľa členov LSNS vyvolala migračnú vlnu EÚ⁵² zámerne, aby zmenila jej charakter a poškodila tak malé národy v strednej Európe (Mesežnikov - Gyárfášová 2016: 27). Dôležité je poznamenať, že multikulturalizmus predstavuje pre stranu určitý protipól k tradičným národným a kresťanským hodnotám, ktoré presadzuje. Členovia LSNS nikdy nepripustili, že by sa prisťahovalci mohli v krajine adaptovať, ale práve naopak, že „*Multikulturalizmus mení charakter celého štátu a prispôsobuje ho predstavám a záujmom cudzincov*“ (NS 2013c: 3).

Uviedli sme, že spomínaná hrozba multikulturalizmu je produktom politiky únie. Celý projekt európskej integrácie predstavuje pre LSNS zničenie národnej suverenity a zvrchovanosti SR. Okrem zahraničných korporácií, cudzincov skupujúcich slovenskú pôdu a migrantov, strana upozorňuje na nebezpečenstvo vzniku tzv. superštátu.⁵³ Stranícki lídri ďalej odmietajú členstvo v eurozóne a požadujú obnovenie slovenskej koruny. V období v rokoch 2011–2012 ostro kritizovali tzv. euroval⁵⁴; v októbri 2011 k jeho zavedeniu zorganizovali protest na Bratislavskom hrade a jeho navýšenie v parlamente označili za „*poslaneckú vlastizradu*“ (NS 2011c: 1). Proces vystúpenia Slovenska z EÚ začala LSNS ako jediný stranícky subjekt realizovať petíciou za vyhlásenie referenda už v júli v roku 2016, ktorú iniciovala spolu s petíciou za vystúpenie z NATO (Našeslovensko.net 2016b). Odpor proti členstvu SR v Severoatlantickej aliancii je ďalšou z mobilizačných rétorík LSNS. Informačnú kampaň za vystúpenie z NATO spustili jej predstavitelia už v auguste v roku 2011 v Banskej Bystrici. Odvtedy strana systematicky informuje⁵⁵ o zásahoch NATO v Iraku, Kosove, Afganistane a Juhoslávii. NATO pre LSNS predstavuje politický nástroj USA. K NATO sa strana vyjadruje v spojení s úmyselným prijímaním imigrantov alebo v tom zmysle, že „*byť členom NATO znamená byť spojencom vrahov!*“ (NS 2016: 5).

V zahraničnej politike prezentuje LSNS aj proruské postoje. Líder LSNS M. Kotleba ich prvýkrát demonštroval ešte ako predseda BBSK v januári v roku 2014 v otvorenom liste Viktorovi Janukovičovi, ktorý zaslal vtedy úradujúcemu prezidentovi v reakcii na prebiehajúci Euromajdan.⁵⁶ Kotleba v liste V. Janukoviča otvorene žiadal, aby sa nepodvolil protestujúcim demonštrantom a celý sled udalostí na Ukrajine označil za boj EÚ o nové trhy a snahu NATO priblížiť sa k hraniciam Ruskej federácie (Kotleba 2016a). V máji v roku 2016 zase nechal na počesť návštevy ruského prokremeľského motorkárskeho gangu Noční vlci

na úrade BBSK vyvesiť ruskú štátnu vlajku (Bystricoviny 2016). V májovom čísle straníckych novín Naše Slovensko z roku 2017 potom lídri LSNS označili NATO ako tvorca potencionálneho vojnového konfliktu s Ruskom (NS 2017a: 5).⁵⁷

Viera Žúborová a Ingrid Borárosová (2017: 40) upozorňujú, že jedným z dôležitých mobilizačných pilierov strany je aj oblasť sociálnej politiky. LSNS rovnako ako SMER – sociálna demokracia sústreďuje svoj sociálny program prevažne na voličov strednej a nižšej triedy, kde dlhodobo pozorujeme frustráciu z vládnej nečinnosti. Strana sa spočiatku takto aktivizovala najmä kritizovaním politiky únie vo vzťahu k slovenským výrobcom a poukazovaním na neriešenie rómskeho problému – presadzovala zavedenie spravodlivého sociálneho a zdravotníckeho systému (LSNS 2012: 2, 2016: 3,5). V praxi LSNS realizuje tzv. program sociálnej pomoci poskytovaním priamej finančnej podpory rodinám v núdzi⁵⁸ a presadzuje parlamentné návrhy, ako sú napríklad zvýšenie štátnych nákladov na rodičovské príspevky (YouTube 2016), výzva na zastavenie potratov⁵⁹ alebo obmedzenie prídavkov na dieťa (YouTube 2017a).

Národný štát, kresťanstvo a protižidovská rétorika sa v prejavoch LSNS nachádzajú vo forme priamych a nepriamych odkazov, najmä pre straníckych sympatizantov. Členovia LSNS naďalej uskutočňujú spomienkové akcie pre slovenských dejateľov a otvorene podporujú vojnový štát z rokov 1939–1945: „*súčasná Slovenská republika nie je prvou, ale už druhou republikou Slovákov v dejinách*“ (NS 2013a: 2) a jej prezidenta dr. J. Tisa⁶⁰. Rovnako podporujú kresťanské tradície a zúčastňujú sa rôznych pútnických akcií.⁶¹ Spočiatku sa protižidovské referencie v rétorike LSNS objavujú prostredníctvom nepriamych odkazov pre straníckych podporovateľov⁶² a až po voľbách v roku 2016 sa prvky antisemitizmu v komunikácii LSNS s verejnosťou posilňujú. Toto tvrdenie demonštroval G. Mesežnikov na príklade útoku poslanca LSNS Stanislava Mizíka na prezidenta Andreja Kisku za vyznamenanie osôb židovského pôvodu⁶³ a odvolávaním sa M. Kotlebu na tzv. Protokoly sionistických mudrcov v internetovom rádiu Infovojna⁶⁴ (Mesežnikov - Bútorová 2017: 11).

Záver

Historické prepojenie Ľudovej strany Naše Slovensko so straníckym subjektom Slovenskej Pospolitosti (2005–2006) sa z hľadiska straníckej činnosti, programových bodov, členov a jej súčasného predsedu Mariána Kotlebu nedá poprieť. Podrobná analýza vývoja oboch skúmaných fenoménov poukázala na spoločné aktivity bývalých predstaviteľov SP – NS a lídrov novovznikajúcej politickej strany od roku 2009, najprv v súvislosti so sériou protestov reagujúcich na pretrvávajúce nepokoje medzi majoritou a príslušníkmi rómskeho etnika na východe Slovenska. Umiestnením členov Pospolitosti na kandidátskej listine LSNS vo voľbách v roku 2010, až po vyhrotenie vzájomných vzťahov, ku ktorému došlo odchodom viacerých dôležitých osobností Slovenskej pospolitosti po voľbách v roku 2012 a vyvrcholilo jej oficiálnym vyhlásením s jasne profilujúcim sa názvom *My nie sme kotlebovci!*

Z výskumu ďalej vyplýva, že LSNS prevzala z programatiky SP – NS viaceré špecifické body (zmena existujúceho systému; zavedenie domobrany; budovanie národných, kresťanských a sociálnych princípov; odmietanie NATO, EÚ a ostatných medzinárodných organizácií), v ktorých ale autori prihliadali na to, aby sa po skúsenosti so SP – NS nejednalo o príliš radikálne formulácie, ktoré by mohli predstavovať zámienku pre štátne orgány na iniciovanie procesu o ukončení činnosti strany. Preto sa viaceré z ideologických postojov LSNS dajú bližšie špecifikovať a pozorovať len z výskumu mobilizácie, činnosti a prejavov.

Dôležitým poznatkom, ktorý analýza stránickej činnosti priniesla je, že LSNS pri získavaní svojich voličov primárne reaguje na aktuálne zmeny spoločenského vývoja. K posunu stránickej ideológie doposiaľ prispeli dve významné udalosti: 1) protest v Litvínove v roku 2008 a demonštrácie proti cigánskemu extrémizmu, a 2) utečenecká a ekonomická kríza (2015–2016). Práve počas protestu a demonštrácií sa straníci LSNS prvý raz stretli s tým, ako sa pri stretoch extrémistov s políciou pridávajú k podpore otvorených prejavov proti Rómom aj miestni obyvatelia. Ukázali sa tak ako vhodný volebný mobilizačný nástroj a v porovnaní so SP – NS znamenali rázny posun ideológie LSNS k anticiganizmu. Vplyvom utečeneckej a ekonomickej krízy sa zase v stránickej ideológii LSNS výrazne posilnil euroskepticizmus a objavil islamofóbny prvok, ktorý členovia SP – NS vo svojej programatike predtým nevyužívali.

Napriek tomu, že sa LSNS v porovnaní so SP – NS v programatike neprezentuje ako antidemokratický a radikálne nacionalistický fenomén, strana zo svojej činnosti a prejavov národný, náboženský a protizidovský pilier úplne nevypustila. Odkazovaním na Slovenskú republiku v rokoch 1939–1945 a jej prezidenta dr. J. Tisa sa lídri LSNS stále nepriamo prihovárajú stranickým sympatizantom. Rovnako ako Pospolitosť organizujú spomienkové podujatia, na ktorých demonštrujú podporu myšlienok historických dejateľov, ale o týchto akciách informujú už len veľmi sporadicky na oficiálnych stránkach alebo v stránickej tlači. Protizidovská rétorika je naďalej prítomná v komunikácií LSNS s verejnosťou a to napríklad v súvislosti s útokmi na osoby so židovským pôvodom z ideologických, politických alebo svetonázorových dôvodov. Náboženské hodnoty LSNS v porovnaní s predchodkyňou demonštruje požiadavkami zachovania kresťanskej Európy a v duchu kresťansko-výchovno-vzdelávacej činnosti (LSNS 2012,2014,2016). Žiadne priame degradovanie menšinových skupín zo spoločnosti a stavovský princíp sa však v programatike LSNS už nenachádza.

V závere je potrebné dodať, že spomínaná hrozba multikulturalizmu, celý projekt európskej integrácie a obranného systému NATO predstavuje pre oba stránickej subjekty ohrozenie národnej suverenity a zvrchovanosti SR. Vystupuje ako určitý protipól k tradičným národným a kresťanským hodnotám. Obe strany vo svojich vyjadreniach pravidelne informujú o zásahoch NATO a žiadajú z neho okamžité vystúpenie spolu s ukončením členstva v EÚ. LSNS tento bod priamo prevzala z programatiky Pospolitosti a v rámci stránickej aktivizácie ho ešte viac vystupňovala upozorňovaním na hrozby utečeneckej krízy a iniciovaním petícií za referendum o vystúpení SR z NATO a z EÚ. Na základe výsledkov výskumu sa dá v reakcii na politický vývoj predpokladať aj ďalší ideologický posun nielen v tejto oblasti,

ale aj v iných v publikácii skúmaných dimenziách (v xenofóbií, nacionalizme, vo vzťahu k establišmentu či systémovému usporiadaniu atď.).

Poznámky /

- 1 Druhá vlna súvisela predovšetkým s radikalizáciou strán v 70. rokoch 20. storočia (Mudde 2000b:6).
- 2 Sú to *nacionalizmus, rasizmus, xenofóbia, právo a poriadok a sociálny šovinizmus*.
- 3 Jednalo sa napríklad o vymedzovanie sa voči liberálnej demokracii, presadzovanie stavovského princípu či o záujem nahradiť slovenského národa nad záujmy národnostných menšín (Smolík 2010: 33).
- 4 HG boli špeciálne vojenské jednotky v období Slovenského štátu: „*akési slovenské SS, ktorá bola preslávená likvidáciou židovskej komunity*“ (Milza 2004: 423).
- 5 Pri príležitosti 1140. výročia ich príchodu do strednej Európy.
- 6 Na základe neho mala byť spoločnosť rozdelená do deviatich stavov. Registrácia v stave mala byť dobrovoľná, ale pasívne a aktívne volebné právo mohol vykonávať len registrovaný člen. Voľba by tak bola viazaná len na príslušníka stavu, nie na ktoréhokoľvek kandidáta uchádzajúceho sa o mandát do zastupiteľského orgánu, čím by logicky došlo k porušeniu ústavy a princípu všeobecného hlasovacieho práva (Rozsudok č. 79/2005 Sž.).
- 7 K zásahu sa vyjadril aj premiér Robert Fico: „*Títo poloblázni škodia Slovenskej republike. Budem podporovať okamžité a tvrdé zásahy polície voči týmto prejavom. Som rád, že zásah bol razantný a vždy budem stáť na strane polície pri týchto podujatiach.*“ (R. Fico citovaný podľa Sme 2006)
- 8 Pozn. autorky: O dva roky neskôr sa MV SR pokúsilo zakázať činnosť aj občianskemu združeniu SP. Tento pokus však nebol úspešný, pretože nesledoval kvalifikovaný právny postup. Ministerstvo argumentovalo podnecovaním národnostnej, rasovej a náboženskej neznášanlivosti zo strany členov SP a sledovaním cieľov v rozpore s Ústavou SR. Po zaslaní upozornenia rozpustilo SP bez toho, aby mala možnosť na obvinenia reagovať. Najvyšší súd následne na to rozhodnutie o zrušení anuloval a združenie Pospolitosti znovu legalizoval (Sme 2009; Mesežnikov - Gyárfášová 2016: 15).
- 9 Ludovíta Štúra, Svetozára Hurbana Vajanského, Andreja Hlinku.
- 10 Podľa neho chcela vybudovať štát odmietajúci občiansky model, ktorý by v prvom rade zabezpečoval záujmy slovenského národa, až potom ostatných občanov.
- 11 Nekonal by proti slovenskému národu a štátu, a na získanie občianstva by mal objektívny dôvod (SP – NS 2005: 15).
- 12 Napríklad maďarských šovinistov v programe obviňovali zo snahy o opätovné obnovenie uhorských hraníc, alebo Spojeným štátom včítali zločiny napáchané v Kórei, Vietname, Palestíne a podľa nich plánované vyvražďovanie slovanských národov v Juhoslávii (Tamtiež: 6).
- 13 Patrili k nim komunisti, liberáli a slobodomurári (SP – NS 2005: 10-11).
- 14 USA ďalej kritizovali za vedenie vojen, v dôsledku svojej koloniálnej politiky.
- 15 Pôvodne to bola vojensko-politická spolupráca Československa, Rumunska a Srbska v rokoch 1921–1939.

- 16 V duchu myšlienky hrdinského slovenského národa si členovia SP – NS pripomínali výročia narodení a úmrtí slovenských národovcov počas celého svojho pôsobenia. 24. apríla v roku 2005 výstup Štúrovcov na Devín; v auguste v sprievode SLS zorganizovali pietny akt pri príležitosti 67. výročia úmrtia A. Hlinku v Ružomberku a v Černovej; v októbri si zase prišli uctiť Štúrovu pamiatku, ku dňu jeho 190. narodenín, do Modry.
- 17 Podľa ktorej bolo partizánmi a povstalcami vyvražďované, znásilňované obyvateľstvo a komunitami vypálené dediny.
- 18 J. Tiso bol pre pospolitost' martýrom kresťanstva a Vodcom národa, ktorý mal neodmysliteľnú zásluhu na vyhlásení prvej nezávislej SR.
- 19 14. marca v roku 2005 pri príležitosti osláv 66. výročia vzniku Slovenského štátu napríklad v Dome únie žien, požehnal Pospolitosti arcibiskup Mons. Ján Sokol.
- 20 Pri jednej zo spomienkových akcií v Rožňave sa líder sympatizantov M. Kotleba pozastavil pri soche Lajoša Košúta a sľúbil, že sa postará „o odstránenie sochy, ktorá svojou prítomnosťou uráža Slovákov“ (HNS 2005d: 4).
- 21 V Hlohovci, Modre, Černovej a Prešove.
- 22 K nim patrí práve teória o sprisahaní Zionist Occupation Government (ZOG) podľa, ktorej sa židovské zoskupenie s pomocou slobodomurárskych lóží snažilo o rozloženie kresťanstva a ovládnutie sveta.
- 23 Tvrdili, že proti nim rozpúťali nenávistnú kampaň prostredníctvom médií (Prúty 2006a: 6).
- 24 Pozn. autorky: Súviselo to aj s tým, že EÚ mala v októbri v roku 2005 zahájiť prístupové rokovania s Tureckom.
- 25 Vzhľadom k tomu v decembrovom vydaní HNS v roku 2005 upriamili pozornosť čitateľov na vlnu islamského terorizmu a neschopnosť prisťahovalcov asimilovať sa a prijať hodnoty európskej civilizácie (HNS 2005f: 18). V májových Prútoch v roku 2006 argumentovali listom, v ktorom riaditeľka berlínskej školy opisovala útoky arabských a tureckých žiakov na svojich nemeckých spolužiakov (Prúty 2006b: 7).
- 26 Deň útoku v Juhoslávii označili napríklad za „čierny deň srbského národa, slovanského sveta a celej Európy.“, kedy sionistami vedené vojská USA a NATO úmyselne zaútočili na srbských krajanov (HNS 2005b: 10-12).
- 27 Bola to séria protestov reagujúcich na nepokoje, ktoré pretrvávali medzi majoritou a príslušníkmi rómskeho etnika Najznámejšie sa konali v Šarišských Michaľanoch, Krompachoch, Turzovke a v Prešove.
- 28 Tým sa vyhli zhromažďovaniu potrebného počtu podpisov a potencionálnym problémom súvisiacim s registráciou na MV SR, vyplývajúcim zo zrušenia SP–NS.
- 29 Boli to napríklad vodca SP Ivan Sýkora, jeho pobočník Michal Laššák, Karol Robert Thoma, Vladimír Pavlík, Marián Mišún a bývalý Kotlebov pobočník Ján Kopúnek (LSNS 2010b).
- 30 Boli to napríklad Vladimír Pavlík (Pavlík 2012), František Bednár, Marián Mišún, Michal Buchta a Jakub Škrabák (Slovenská pospolitost' 2016).
- 31 Získal 10,03 % a umiestnil sa na štvrtom mieste v poradí.
- 32 Pozn. autorky: Spolumajiteľom pozemkov bol vtedy aj M. Kotleba.
- 33 Tie boli väčšinou mediálne spájané najmä v súvislosti s kontroverznými rozhodnutiami predsedu BBSK M. Kotlebu. Napríklad s odmietaním európskych dotácií na sociálne a vzdelávacie

- projekty, so zamietaním štátnych financií na kultúrne podujatia, s dosadzovaním straníckych členov do verejných funkcií župnej správy atď.
- 34 V kontraste s tým Žúborová, Borárosová (2017: 36) poukazujú na fakt, že médiá jej dva týždne pred voľbami pripisovali zisk len 1,3 %.
- 35 Boli to napríklad zrušenie príspevku na financovanie politických strán, zníženie počtu poslancov zo 150 na 100 a návrh novely zákona o neziskových organizáciách.
- 36 Vláda však túto činnosť označila za protizákonnú a v októbri v roku 2016 schválila novelu Zákona o dráhach 316/2016 Z.z , ktorá určila za dohľadný orgán v železničiach policajné zložky SR (§567m, čl.V:§7).
- 37 Boli to napríklad *Zabudnuté Slovensko, Mladí proti extrémizmu a radikalizmu*, projekt *WatchBBSK*, skupina *Extrémizmus na Slovensku nechceme* a iniciatíva *Nie extrémizmu v Banskej Bystrici*.
- 38 Jej cieľom bolo vytvoriť projekt, ktorý by svojou myšlienkou predstavoval vhodný nástroj v boji proti nenávisti, rasizmu a xenofóbií. Mohla to byť aplikácia, hra, webstránka atď. (Kiska 2016).
- 39 Vystúpením Slovenska z EÚ chcú napríklad prinavrátiť Slovákom hrdosť, samostatnosť a suverenity a podporiť fungovanie slovenských firiem (LSNS 2016: 9).
- 40 Pozn. autorky: Predstavitelia LSNS tak v programe z roku 2017 upozorňovali na hrozbu maďarskej iredenty.
- 41 Tvrdia, že takí vytláčajú kresťanstvo a európsku kultúru a chcú spoločnosť pretvoriť podľa seba. Ďalej kritizujú výhody, ktoré im štát, oproti vlastným občanom poskytuje (LSNS 2016: 4).
- 42 Zmienky o Rómoch vo forme negatívnych konotácií a narážok na „cigánskych príživníkov“, „parazitov“, „extrémistov“ a „asociálov“, „zlodejov“ a „cigánsky teror“ v programoch LSNS 2010a, 2012, 2014 a 2016 objavujú celkom 26 krát, z toho 15 krát v stanovách z roku 2016.
- 43 M. Kotleba na stretnutí jej predstaviteľov v Považskej Bystrici, v máji v roku 2010 objasňoval, že pôjde o možnosť pre ľudí „aby sa mohli účinne brániť proti útokom parazitov, aby sa nemuseli báť, že keď si budú brániť svoj vlastný majetok, alebo svoju ženu či dieťa, tak pôjdu za to sedieť“ (Kotleba in YouTube 2010a).
- 44 Pozn. autorky: Takýto poslanec by bol odvolateľný počas celého volebného obdobia.
- 45 Zo strany SMER – sociálna demokracia, SDKÚ, OĽaNO, MOST– HÍD a KDĽH.
- 46 Túto požiadavku M. Kotleba argumentuje tým, že slovenská armáda je na územia vysielaná ako okupačná, proti vôli svojich občanov (YouTube 2010b).
- 47 Pozri napríklad „*Speveď otca zavraždenej dcéry*“ (NS 2014: 2) alebo NS2011a: 3; 2013b: 2, 2013d: 4; 2014b: 1, 2014a: 2,4 atď.
- 48 V Maduniciach v auguste v roku 2011 údajne Rómovia napadli dôchodcu, ktorý následkom rozsiahlych poranení zomrel (NS 2011a: 1).
- 49 V súvislosti s tým predložili poslanci LSNS 8.12. 2016 návrh novely zákona č.190/2003 Z. z o strelných zbraniach a strelive, o doplnení možnosti držby dlhých strelných zbraní (YouTube 2016).
- 50 Zákon č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou.
- 51 Práve na príklade nefungujúcej justície členovia LSNS častokrát poukazujú na skorumpovanosť a prepojenie elit a súdov (NS 2017b : 3).
- 52 Strana väčšinou upozorňovala na to, že cudzincov stále pribúda a slovenskí občania pôsobia ako lacná pracovná sila v zahraničí (NS 2011a: 3).

- 53 Ide o myšlienku federalizmu o vytvorení Spojených štátov európskych, ktoré podľa ĽSNS „*zlikvidujú našu nezávislosť a samostatnosť, ktorú sme získali v roku 1993*“ (NS 2011b: 3).
- 54 Európsky finančný stabilizačný nástroj (EFSF), s pomocou ktorého mala SR v rámci zabezpečenia finančnej stability štátov eurozóny podporiť Grécko.
- 55 NS 2013b: 3; 2014d: 4; 2016b: 5; 2017a: 10 atď.
- 56 Je označenie pre vlnu proeurópskych demonštrácií a občianskych nepokojov, ktoré vypukli v roku 2014 na Ukrajine proti vtedajšej vláde Viktora Janukoviča
- 57 Pretože vláda a niektorí poslanci NR SR vo februári v roku 2017 odsúhlasili vyslanie slovenských vojakov na výcvikovú misiu NATO do Lotyšska. Poslanci ĽSNS hlasovali proti (Schôdza č.12 2017)
- 58 Články o sociálnej pomoci príslušníkov ĽSNS sú pravidelnou súčasťou oficiálneho stránického webu. Napríklad: Našeslovensko.net 2016c.
- 59 Výzva na zastavenie zabíjania nenarodených detí poslankyne ĽSNS Natálie Grausovej (Našeslovensko.net 2017).
- 60 M. Kotleba napríklad v apríli v roku 2016 poslal predsedovi parlamentu Andrejovi Dankovi otvorený list so žiadosťou o minútu ticha za obev justičných vražd a justičných omylov. Tento list sa priamo vzťahoval k 69. výročiu úmrtia dr. J. Tisa (Kotleba 2016b).
- 61 K tomu Daniel Vražda uvádza príklad, keď M. Kotleba seba aj stranu v júni v roku 2017 vo Vranove nad Topľou zasvätil Panne Márii (Vražda et al. 2017: 129).
- 62 Napríklad, keď sa M. Kotleba prihovril Židom na stránickom pochode za národ v Bratislave v marci v roku 2010 s pozdravom: „*Naši drahí a milí židovskí spoluobčania! Na stráž!*“ (YouTube 2010a); v januárovom čísle NS 2012 označili členovia ĽSNS bývalú ministerku zahraničných vecí USA Madeleine Albrightovú za českú židovku a bývalého českého prezidenta Václava Havla za veľkého podporovateľa štátu Izrael (NS 2012: 2).
- 63 S. Mizík v januári v roku 2017 na FB stránke krajskej organizácie Bratislavského kraja uviedol: „*Občan Kiska, odovzdal Rad Ludovíta Štúra I. triedy Ivanovi Kamencovi, ... ktorý sám v rozhovore priznal, že je Žid*“ (Mesežnikov - Bútorová 2017: 11).
- 64 M. Kotleba v rozhovore v auguste v roku 2017 odporúčal túto knihu ako návod na vysvetlenie súčasného vývoja v Európe (YouTube 2017b).

Prílohy /

Tabuľka č. 1: Porovnanie ideologických pilierov v programoch SP – NS a ĽSNS

Ideologické piliere	SP – NS	ĽSNS
Nacionalizmus	podpora pronárodných myšlienok slovenských buditeľov, odmietanie občianskeho princípu, nadradenosť slovenského národa, odkazy na Slovenskú republiku 1939–1945, dr. J. Tisa, zoznam národných sviatkov;	výchovnovzdelávacia činnosť, kritika nepriateľov: Rómov, EÚ, imigrantov;
Stavovský štát	spoločnosť rozdelená do deviatich stavov, vyčlenenie stavu národnostných menšín;	–
Kresťanstvo	výchova v duchu kresťanských hodnôt, zakázanie ostatných cirkví, úprava cirkevných sviatkov, nástroj ochrany Slovákov a spolupráce s ostatnými národmi;	kresťansko-výchovnovzdelávacia činnosť, zachovanie kresťanskej Európy;

Zdroj: autorka.

Tabuľka č. 2: Proticudzinecká politika v programoch SP – NS a ĽSNS

Vzťah k cudzincom	SP – NS	ĽSNS
Rómovia	–	hlavní národní nepriatelia, hrozba cigánskeho extrémizmu, sociálna politika, zavedenie domobrany
Maďari	hlavní nepriatelia národa, maďarské iredentistické snahy, vízová povinnosť;	–
Židia	národní nepriatelia, sprisahanie židovských sionistov, odmietanie politiky Izraela, protižidovské výroky S. Vajanský;	–
Imigranti	vízová povinnosť pre občanov z afrických, ázijských štátov, USA, Izraela a Maďarska obmedzenie zisku slovenského občianstva, zrušenie príspevkov rozvojovým štátom;	vo vzťahu k politike EÚ, sprísnením vízovej a imigračnej politiky, islamofóbia, obnovenie kontroly hraníc;
Sociálny šovinizmus	sociálne spravodlivý štát pre slovenských občanov	sociálne spravodlivý štát pred slušných ľudí, uprednostňovanie slovenských podnikateľov pred zahraničnými

Zdroj: autorka.

Tabuľka č.3: Kritika establišmentu v programoch SP – NS a ESNS

Postoje k establišmentu	SP – NS	ESNS
Právny štát	stavovský štát	priama demokracia
Vzťah k vládnym elitám	privatizácia ako rozkradnutie štátneho majetku, obnovenie všeobecnej brannej povinnosti, slovenskej armády a zbrojárskej výroby, zavedenie domobrany;	kritika vo vzťahu k Rómom, EÚ, imigrantom, NATO; privatizácia ako rozkradnutie štátneho majetku, zneužívanie právomocí, obnovenie všeobecnej brannej povinnosti, slovenskej armády a zbrojárskej výroby, zavedenie domobrany a protivzdušnej obrany;
Vzťah k politikom a politickým stranám	zlyhanie politických strán v systéme, ovládanie zahraničnými skupinami a slobodomurármi, imperatívny mandát;	zrušenie stranického financovania, zníženie počtu poslancov v NR SR, obmedzenie poslaneckej imunity, zníženie plátov v závislosti od minimálnej mzdy, imperatívny mandát;

Zdroj: autorka.

Tabuľka č. 4: Postoj k zahraničnej politike v programoch SP – NS a ESNS

Zahranická politika	SP – NS	ESNS
Zahranično-politická spolupráca	obnovenie Malej dohody, spolupráca slovanských a európskych národov;	vojenská neutralita s Rakúskom a Švajčiarskom, vyvážená spolupráca so všetkými krajinami sveta, podpora partnerstva európskych kresťanských štátov;
Postoj k NATO	vystúpenie z NATO, teroristická organizácia, politický nástroj USA, stiahnutie slovenských vojakov z misií;	vystúpenie z NATO, teroristická organizácia, politický nástroj USA, stiahnutie slovenských vojakov z misií;
Postoj k EÚ	vystúpenie z EÚ, odmietanie nadnárodnej spolupráce, podpora zvrchovanosti štátov;	referendum za vystúpenie z EÚ, odmietanie nadnárodnej spolupráce, podpora zvrchovanosti štátov;
Členstvo v medzinárodných organizáciách	vystúpenie z MMF, Svetovej banky, z OSN;	politická nezávislosť od nadnárodných inštitúcií;
Národný nepriateľ	Maďarsko, USA, Izrael	USA, Izrael

Zdroj: autorka.

Seznam zdrojů /

Dokumenty

Hlas národnej stráže. (2005a). *Hlas národnej stráže. Noviny politickej strany Slovenskej pospolitosti – národnej strany a občianskeho združenia Nové slobodné Slovensko marec 2005*, <<http://docplayer.cz/51188370-Hlas-narodnej-straze-c-17-november-2005.html>>

Hlas národnej stráže. (2005b). *Hlas národnej stráže. Noviny politickej strany Slovenskej pospolitosti – národnej strany a občianskeho združenia Nové slobodné Slovensko apríl 2005*. Prešov: Nové Slobodné Slovensko.

Hlas národnej stráže. (2005c). *Hlas národnej stráže. Noviny politickej strany Slovenskej pospolitosti – národnej strany a občianskeho združenia Nové slobodné Slovensko máj 2005*. Prešov: Nové Slobodné Slovensko.

Hlas národnej stráže. (2005d). *Hlas národnej stráže. Noviny politickej strany Slovenskej pospolitosti – národnej strany a občianskeho združenia Nové slobodné Slovensko júl 2005*. Prešov: Nové Slobodné Slovensko.

Hlas národnej stráže. (2005e). *Hlas národnej stráže. Noviny politickej strany Slovenskej pospolitosti – národnej strany a občianskeho združenia Nové slobodné Slovensko október 2005*. Prešov: Nové Slobodné Slovensko.

Hlas národnej stráže. (2005f). *Hlas národnej stráže. Noviny politickej strany Slovenskej pospolitosti – národnej strany a občianskeho združenia Nové slobodné Slovensko december 2005*. Prešov: Nové Slobodné Slovensko.

Ludová strana Naše Slovensko. (2010a). *Volebný program Ludovej strany Naše Slovensko 2010. 14 krokov pre budúcnosť Slovenska a našich detí*.

Ludová strana Naše Slovensko. (2010b). Zoznam registrovaných kandidátov ESNS 2010. *Mikulas.sk*, 12.6.2016, <http://www.mikulas.sk/files/volby/14_LSNS.pdf>

Ludová strana Naše Slovensko. (2012). Volebný program Ludovej strany Naše Slovensko. Desatoro Ludovej strany Naše Slovensko na odstránenie následkov zločinov spáchaných po novembri 1989 a nastolenie sociálnej spravodlivosti. *Naseslovensko.net*, <http://www.naseslovensko.net/wp-content/uploads/2015/04/desatoro_lsns_2012.pdf>

Ludová strana Naše Slovensko. (2014). Volebný program Ludovej strany Naše Slovensko. Naše ciele v Európskom parlamente. *Naseslovensko.net*, <http://www.naseslovensko.net/wp-content/uploads/2015/02/naseslovensko_2014_april.pdf>

Ludová strana Naše Slovensko. (2016). 10 bodov za Naše Slovensko. Volebný program politickej strany Kotleba–Ludová strana Naše Slovensko. *Našeslovensko.net*, <<http://www.naseslovensko.net/wp-content/uploads/2015/01/Volebn%C3%BD-program-2016.pdf>>

Najvyšší súd Slovenskej republiky. (2006). Rozsudok zo dňa 1. marca 2006 o rozpustení politickej strany Slovenská pospolitosť – národná strana č.79/2005 3 Sž. *Stopfasizmu.sk*, <<http://stopfasizmu.sk/slovenska-pospolitost-ns/>>

- Naše Slovensko. (2011a). *Naše Slovensko. Noviny politickej strany Mariana Kotlebu september 2011.*
- Naše Slovensko. (2011b). *Naše Slovensko. Noviny politickej strany Mariana Kotlebu október 2011.*
- Naše Slovensko. (2011c). *Naše Slovensko. Noviny politickej strany Mariana Kotlebu november 2011.*
- Naše Slovensko. (2011d). *Naše Slovensko. Noviny politickej strany Mariana Kotlebu december 2011.*
- Naše Slovensko. (2012). *Naše Slovensko. Noviny politickej strany Mariana Kotlebu január 2012.*
- Naše Slovensko. (2013a). *Naše Slovensko. Noviny politickej strany Mariana Kotlebu január 2013,* <http://www.naseslovensko.net/wp-content/uploads/2015/02/naseslovensko_január2013.pdf>
- Naše Slovensko. (2013b). *Naše Slovensko. Noviny politickej strany Mariana Kotlebu apríl 2013,* <http://www.naseslovensko.net/wp-content/uploads/2015/02/naseslovensko_april2013.pdf>
- Naše Slovensko. (2013c). *Naše Slovensko. Noviny politickej strany Mariana Kotlebu jún 2013,* <http://www.naseslovensko.net/wp-content/uploads/2015/02/naseslovensko_jun2013.pdf>
- Naše Slovensko. (2014). *Naše Slovensko. Noviny politickej strany Mariana Kotlebu jún–júl 2014,* <http://www.naseslovensko.net/wp-content/uploads/2015/02/naseslovensko_2014_jul.pdf>
- Naše Slovensko. (2016). *Naše Slovensko. Noviny politickej strany Mariana Kotlebu – október 2016,* <<http://www.naseslovensko.net/wp-content/uploads/2016/10/nase-slovensko-oktober-2016.pdf>>
- Naše Slovensko. (2017a). *Naše Slovensko. Noviny politickej strany Mariana Kotlebu máj 2017,* <<http://www.naseslovensko.net/wp-content/uploads/2017/06/Nase-Slovensko-05-2017.pdf>>
- Naše Slovensko. (2017b). *Naše Slovensko. Noviny politickej strany Mariana Kotlebu október 2017,* <<http://www.naseslovensko.net/wp-content/uploads/2017/06/Nase-Slovensko-05-2017.pdf>>
- Program Naše Slovensko. (2009). *Programové ciele politickej strany Naše Slovensko 2009.*
- Prúty. (2006a). *Prúty. Noviny občianskeho združenia Slovenská pospolitosť marec 2006.*
- Prúty. (2006b). *Prúty. Noviny občianskeho združenia Slovenská pospolitosť máj 2006.*
- Schôdza č.12. (2017). Hlasovanie o návrhu uznesenia poslancov na vyslanie príslušníkov ozbrojených síl Slovenskej republiky na výcvik do Lotyšskej republiky (tlač 357). *Nrsr.sk,* 2.2.2017,<<https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=schodze/hlasovanie/hlasklub&ID=38246>>
- Slovenská pospolitosť – Národná strana. (2005). Volebný program Slovenskej pospolitosti–Národnej strany 2006. *Docdroid.net,* <<https://www.docdroid.net/jdUKC34/050908-program-spns.pdf>>
- Slovenská ľudová strana. (2006). Volebný program Slovenskej ľudovej strany 2006. *Hsls.sk,* <http://www.hsls.sk/dokumenty/Program_A5D_svA.pdf>
- Zákon č.365/2004 zo dňa 20. mája 2004, ktorý upravuje rovnaké zaobchádzanie v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov. *Zákony pre ľudí.sk,* <<http://www.zakonypreludi.sk/zz/2004-365>>

Zákon č.316/ 2016 zo dňa 25. októbra 2016, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 513/2009 Z.z. o drahách a o zmene a doplnení niektorých zákonov. *Zákony pre ľudí.sk*, <<http://www.zakonypreludi.sk/zz/2009-513>>

Literatúra

- Arzheimer, K. (2009). Contextual Factors and the Extreme Right Vote in Western Europe. *American Journal of Political Science*, roč. 53, č. 2, s. 1-41.
- Buščíková, L. - Kitschelt H. (2009). The Radical Right in Post-communist Europe. Comparative perspectives on legacies and party competition. *Communist and Post-Communist Studies*, roč. 42, s. 459-483.
- Buščíková, L. (2017). The Radical Right in Eastern Europe. In: Rydgren, J. (ed.). *The Radical Right*. Oxford: Oxford University Press, kap. 28.
- Carter, E. (2005). *The Extreme Right in Western Europe. Success or failure?* Manchester: Manchester University Press.
- Danilov, S. – Nociar, T. (2012). *Loved and Hated. Commonalities and Diferencies between the Slovak and Hungarian Far Right*. Bratislava: Institute for Intercultural Dialogue.
- Eatwell, R. (2000). The Rebirth of the Extreme Right in Western Europe. *Parliamentary Affairs*, roč. 53, č. 3, s. 407-425.
- Hainsworth, P. (2008). *The Extreme Right in Western Europe*. New York: Routledge, Taylor & Francis Group.
- Husbands, Ch. (1981). Contemporary Right-Wing Extremism in Western European Democracies. A Review Article. *European Journal of Political Research*, roč. 9, s. 75-99.
- Ignazi, P. (2003). *Extreme Right Parties in Western Europe*. London: Oxford University Press.
- Klinčáková, G. (2015). The Nationalist Populism and Right-Wing Extremism as a Threat of Established Democracy in Slovakia. Príspevok prednesený na konferencii *2nd International Multidisciplinary Scientific Conference on Social Sciences and Arts*. Albena, 26.8.2015
- Kluknavská, A. (2012). Krajne pravicové strany v parlamentných voľbách 2012 na Slovensku. *Rexter* roč. 1, s. 1-35.
- Kluknavská, A. (2013a). Od Štúra k parazitom. Tematická adaptácia krajnej pravice v parlamentných voľbách na Slovensku. *Czech Journal of Political Science* roč. 3, s. 258-281.
- Kluknavská, A. (2013b). Zaoštréné na Rómov? Ludová strana Naše Slovensko v parlamentných voľbách na Slovensku. In: Štefančík, R. – Macháček, L. (eds.). *Pravicový extrémizmus a mládež na Slovensku*. Brno: Tribun EU, 92-125.
- Mareš, M. (2006). Transnational Networks of Extreme Right Parties in East and Central Europe. Stimuli and Limits of Cross-Border Coopertion. Príspevok prednesený pre *20th IPSA World Congress*. Fukuoka, 9-13.7. 2006.
- Mesežnikov, G., - Gyárfášová O. (2017). *Súčasný pravicový extrémizmus a ultranacionalizmus na Slovensku. Stav, trendy, podpora*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky.

- Mesežnikov, G., - Bútorová Z. (2017). *Zaostrené na extrémizmus. Výskumná štúdia*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky.
- Mikuš, R.,- Gurňák D. (2012). Vývoj pozícií politického extrémizmu, radikalizmu a nacionalizmu v rôznych úrovniach volieb na Slovensku. *Geografické informácie*, roč. 16, č. 2, s. 39-49.
- Mikuš, R et al. (2016). Analýza volebnej podpory Mariana Kotlebu ako reprezentanta krajnej pravice v krajských voľbách 2013. *Sociológia*, roč. 48, č. 1, s.: 48-70.
- Mikušovič, D. (2007). Slovenská pospolitosť včera a dnes Rexter. *Časopis pre výskum radikalizmu, extrémizmu a terorizmu*, roč. 1, č. 5, s. 1-24.
- Milo, D. (2005). *Rasistický extrémizmus v Slovenskej republike*. Bratislava: Ludia proti rasizmu.
- Milza, P. (2005). *Európa v čiernych košeliach*. Praha: Themis.
- Minkenberg, M. (2017). *The Radical Right in Eastern Europe. Democracy under Siege?* New York: Palgrave Macmillan.
- Mudde, C. (1995). Right-Wing Extremism Analyzed. A Comparative Analysis of the Ideologies of Three Alleged Right-Wing Extremist Parties (NPD, NDP, CP'86). *European Journal of Political Research*, roč. 27, s. 203-224.
- Mudde, C. (1996). The War of Words. Defining the Extreme Right Party Family. *West European Politics*, roč. 4, s. 224-248.
- Mudde, C. (2000a). Extreme-right parties in Eastern Europe. *Patterns of Prejudice*, roč. 34, č. 1, s. 5-27.
- Mudde, C. (2000b). *The Ideology of The Extreme Right*. Manchester: Manchester University Press.
- Mudde, C. (2005). *Racist Extremism in Central and Eastern Europe*. New York: Routledge, Taylor & Francis Group.
- Mudde, C. (2007). *Populist radical right parties in Europe*. New York: Cambridge University Press.
- Mudde, C. (2010). The Populist Radical Right: A Pathological Normalcy. *Western European Politics*, roč. 33, č. 6, s. 1167-1186.
- Nociar, T. (2012). *Right - Wing Extremism in Slovakia*. Bratislava: Friedrich-Ebert Stiftung (FES).
- Norris, P. (2005). *Radical Right. Voters and Parties in the Electoral Market*. New York: Cambridge University Press.
- Pytlas, B.- Kosack, O. (2014). Lighting the Fuse: the Impact of Radical Right Parties on Party Competition in Central and Eastern Europe. Príspevok prednesený pre 23th IPSA World Congress of Political Science. Montreal, 7.7.2014.
- Smolík, J. (2010). Slovenská neparlamentná krajná pravica. Politické organizácie a stratégie. *Politologická revue*, roč. 2010, č. 1, s. 29-52.

Smolík, J. (2013). Krajne pravicové politické strany v krajinách V4: história a súčasnosť. *Sociológia*, roč. 45, č. 4, s. 385-410.

Vražda, D. et al. (2017). *Kotleba. Odkiaľ prišiel a ako je možné, že sedí v parlamente*. Bratislava: N Press, s.r.o.

Žúborová, V. – Borarosová I. (2017). The Myth of the Angry Voters: Parliamentary Election in Slovak Republic. *Slovak Journal of Political Sciences*, roč. 17, č. 1, s.34-48.

Publicistické a webové zdroje:

Andrej, Kiska. (2016). Výzva proti extrémizmu.“ *Challengest.com*, 8.2.2018, <<https://www.challengest.com/challenge/219/Vyzva-proti-extremizmu/>>

Bystricoviny. (2016). Noční vlci v Múzeu SNP a komédia Kotlebovcov na Úrade BBSK. *Bystricoviny*, 5.5.2016, <<https://www.bystricoviny.sk/spravy/foto-nocni-vlci-v-muzeu-snp-a-komedia-kotlebovcov-na-urade-bbsk/>>

Denník Sme. (2005a). Počas víkendu zorganizovala Slovenská pospolitosť štyri zhromaždenia. *Sme*, 30.10.2005, <<https://domov.sme.sk/c/2447041/pocas-vikendu-zorganizovala-slovenska-pospolitost-styri-zhromazdenia.html>>

Denník Sme. (2006). Na oslavách SNP v B. Bystrici bolo okolo tisíc ľudí. *Sme*, 29.8.2006, <<https://domov.sme.sk/c/2871776/na-oslavach-snp-v-b-bystrici-okolo-tisic-ludi.html>>

Denník Sme. (2009). Najvyšší súd zrušil rozpustenie Slovenskej pospolitosti. *Sme*, 1.7.2009, <<https://domov.sme.sk/c/4915711/najvyssi-sud-zrusil-rozpustenie-slovenskej-pospolitosti.html>>

Jesenský, M. (2012). Kotleba premeral pozemok v osade, násilnosti sa nekonali. *Korzár Gemer*, 29.9.2012, <<https://gemer.korzar.sme.sk/c/6550611/kotleba-premeral-pozemok-v-osade-nasilnosti-sa-nekonali.html>>

Kamenec, I. (2005). Zmätení, primitívni a nebezpeční. *Sme Komentáre*, 15.10.2005, <<https://komentare.sme.sk/c/2425784/zmateni-primitivni-a-nebezpecni.html>>

Kotleba, M. (2006). 21 rozhovorov s predstaviteľmi politických strán kandidujúcich do Národnej rady 2006. *Slovenský rozhlas*, 26.5. 2006.

Kotleba, M. (2016a). Otvorený list Mariána Kotlebu prezidentovi Viktorovi Janukovičovi. *Aktuality.sk*, 31.1.2014, <<https://www.aktuality.sk/clanok/245111/kotleba-napisal-janukovycovi-list-neustupte/>>

Kotleba, M. (2016b). Otvorený list predsedovi Národnej rady Slovenskej republiky o minúte ticha za všetky obeť justičných vražd a justičných omylov. *Našeslovensko.net*, 14.4.2016, <<http://www.naseslovensko.net/wp-content/uploads/2016/04/List-Dankovi.pdf>>

Našeslovensko.net. (2016a). Kotleba-Ludová strana Naše Slovensko podala petíciu proti príchodu imigrantov na Slovensko. *Našeslovensko.net*, 3.3.2016, <<http://www.naseslovensko.net/nasa-praca/reportaze-z-akcii/podali-sme-peticiu-proti-prichodu-imigrantov-na-slovensko/>>

Našeslovensko.net.(2016b).Začínamesozberompodpisovpodpetíciязаreferendumovystúpení z EÚ a o vystúpení z NATO. *Našeslovensko.net*, 1.7.2016, <<http://www.naseslovensko.net/nase-nazory/zaciname-so-zberom-podpisov-pod-peticie-za-referendum-o-vystupeni-z-eu-a-o-vystupeni-z-nato//>>

Našeslovensko.net. (2016c). V jeden deň sme pomohli 3 rodinám v núdzi. *Našeslovensko.net*, 20.11.2016, <<http://www.naseslovensko.net/kategoria/nasa-praca/page/15/?date=2018-11-4&t=mini>>

Našeslovensko.net. (2017). Výzva na zastavenie zabíjania nenarodených detí. *Našeslovensko.net*, 15.1.2017, <<http://www.naseslovensko.net/nase-nazory/vyzva-na-zastavenie-zabijania-nenarodenych-deti/>>

Pavlík, V. (2012). Povolebná analýza a ukončenie spolupráce s Ludovou stranou Naše Slovensko“ *Necenzurovane.net*, <<http://necenzurovane.net/12/ukoncenie.html>>

Slovenská pospolitosť. (2016). Vyhlásenie SP. My nie sme kotlebovci! *Pospolitosť.wordpress.com*, 30.1.2016, <<https://pospolitost.wordpress.com/2016/01/30/vyhlasenie-sp-my-nie-sme-kotlebovci/>>

YouTube.(2008).Janovská demonštrácia (II.). *YouTube*, 16.12.2008, <<https://www.youtube.com/watch?v=KrsYa-Rl5sk>> (5.2.2018)

YouTube. (2010a). Stretnutie Ludovej strany Naše Slovensko v Považskej Bystrici. (5/14). *YouTube*, 1.5.2010, <<https://www.youtube.com/watch?v=13tKfIngNAE>>

YouTube. (2010b). Stretnutie Ludovej strany Naše Slovensko v Považskej Bystrici. (14/14). *YouTube*, 1.5.2010, <https://www.youtube.com/watch?v=DFO_1YRoVhE&t=6s>

YouTube. (2011). LSNS za bezpečný život v Maduniciach. Marián Kotleba pre TV Karpaty. *YouTube*, 9.9.2011, <<https://www.youtube.com/watch?v=Ehyfseh7gTY>>

YouTube. (2012). Ludová strana Naše Slovensko – Krásnohorské podhradie od A po Z. *YouTube*, 1.10.2012, <<https://www.youtube.com/watch?v=Ajh2iFRBt7M>>

YouTube. (2016). Drobný a Krupa-držba dlhých strelných zbraní. *YouTube*, 8.12.2016, <https://www.youtube.com/watch?time_continue=104&v=4roRke58lqI>

YouTube. (2017a). Milan Uhrík. Obmedzenie prídavkov pre asociálov. *YouTube*, 15.4.2017, <https://www.youtube.com/watch?v=rd_jhEVuuNs>

YouTube. (2017b). Marián Kotleba v rádiu Infovojna. Informačná vojna. *YouTube*, 21.8.2017, <<https://www.youtube.com/watch?v=O2hBsDKz1Ns>>

Zoznam použitých skratiek

BBSK	– Banskobystrický samosprávny kraj
HG	– Hlinkove gardy
HNS	– Hlas národnej stráže
MMF	– Medzinárodný menový fond
MV SR	– Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky
NS	– Naše Slovensko. Noviny politickej strany Mariana Kotlebu
NSS	– Nové Slobodné Slovensko
LSNS	– Ludová strana Naše Slovensko
SLS	– Slovenská ľudová strana
SNP	– Slovenské národné povstanie
SNS	– Slovenská národná strana
SMK	– Strana maďarskej koalície
SP	– Slovenská pospolitosť
SP – NS	– Slovenská pospolitosť – národná strana
Z.O.G.	– Zionist Occupation Government

Summary /

The article is focused on the analysis of two main extreme right political parties in Slovakia – Kotleba – People’s Party Our Slovakia (LSNS) and Slovak Togetherness – National Party (SP – NS) and their historical, personal and ideological interconnections. The research deals with the origin of the Slovak Togetherness – National Party, its political activity from its registration in January 2005, until its disintegration in March 2006. In addition, it follows the development of the Kotleba – People’s Party Our Slovakia until its participation in the regional election in 2017. The main goal of the study is to describe political parties in the theory of the extreme right, to find the main ideological differences between them, using the conceptual frameworks of Case Mudde (2000b) and of experts on the extreme right in Slovakia (Mesežnikov, Gyárfášová 2016; Mikušovič 2007; Mikuš et al. 2016) and define the essential factors of the electoral success of the Kotleba – People’s Party Our Slovakia as the representative of extreme right parties in Slovakia. It offers a new tool allowing researchers to better understand the ideology of the LSNS, the current most successful extreme right party in Slovakia, through four dimensions according to the relationship of the examined parties to nationalism, xenophobia, establishment and foreign affairs. Primary attention is paid to programmatic strategies, mobilization issues of these parties to address the public, voters or supporters and to their similarities and changes. It is the first major attempt to analyze the ideological interconnections of these parties in the field of study.

The Slovak Togetherness – National Party (SP – NS) had been considered as an antidemocratic and a radical nationalist phenomenon with strong anti-Hungarian and anti-Semitic rhetoric.

This party, whose main goal was to build a new political system based on the principle of Estates' corporatism and the idea of a homogeneous Slovak nation, became the symbol of right-wing extremism in Slovakia. Due to its political radicalism and its anti-democratic program, the party was dissolved by the Supreme Court in 2006. Party leader Marián Kotleba and most of his party co-members continue with their further political activity as members of currently the most successful extreme right party – Kotleba – People's Party Our Slovakia (LSNS).

LSNS is the second political party that brought the extreme right back on the top of public and political debates after its success in the election of 2016. The party is currently, according to the mainstream (opposition, government, president Andrej Kiska) and experts from the field of study (Kluknavská 2012; Klinčáková 2015; Mesežnikov - Gyárfášová 2016; Mikuš et al.), considered to be a crucial element of right-wing extremism and radical nationalism in Slovakia. The mutual interconnections of LSNS with its predecessor SP – NS cannot be denied.

The presented article points to the historical and ideological links between both parties through their political activities since 2009. Firstly, their mutual party activities related to a series of demonstrations against the Roma ethnic minority in the eastern part of Slovakia in 2009. Furthermore, their party members were connected through a common list of candidates in the election of 2010 and through the mutual conflicts that broke out among them after the election of 2012. Ideological interconnections of both parties are obvious. The article more closely identifies similar programmatic points such as replacing an existing political system, the establishment of militia, building national and religious principles and rejection of NATO, the European Union and other international organizations.

Moreover, the research draws attention to the fact that the mobilization of LSNS's voters strongly depends on the current political situation. Two main political events contributed to its ideological shift: 1) the demonstration in Litvínov in 2008 and the series of anti-Roma demonstrations and rallies (2009–2012), 2) The Migration and The Economic Crisis (2015–2016). During the demonstration in Litvínov, party members had experienced significant strength of support of local communities for Roma discrimination for the first time. Later, it proved to be an appropriate mobilization tool for their electoral support. Compared to the ideology of SP – NS, it means a huge shift towards anti-Roma rhetoric. The migration crisis had a great impact on strengthening Islamophobia and on the reinforcement of Euroscepticism in party ideology.

Although, LSNS does not represent itself as an antidemocratic and radical nationalist phenomenon, the national, religious and anti-Jewish pillar is still a visible part of its speeches and activities. Party members often present the history of the Slovak Republic (1939–1945) and its president Dr. Josef Tiso to its party sympathizers. Similarly, like their co-members from SP–NS, they organize memorial events to support historical national leaders. However, these events are not so regular and well-known. Apart from its party members, the public does not usually follow them. Anti-Jewish rhetoric is highly present in public communication, and party leaders often used to attack political figures because of their ideological, political and world-view positions. The religious values in the ideology of LSNS are demonstrated through

their demands for the preservation of Christianity in Europe and in the context of educational activities (LSNS 2012, 2014, 2016). Neither direct degradation of minority groups from society nor the principle of Estates' corporatism (typical for SP-NS) were found in the programs of ESNS.

Finally, it is necessary to consider the fact that multiculturalism, the European Union and the North Atlantic Treaty Organization pose a threat for both political parties and according to them also for national sovereignty and supremacy of the Slovak Republic in Europe. Moreover, they represent a certain counterpart to traditional national and religious values. Both political parties are sceptical of NATO's and the European Union's interferences, and they call for their leaving. It is quite clear that members of LSNS directly took over their Euroscepticism and anti- Americanism from the electoral program of SP-NS. However, their Eurosceptic and anti-immigration rhetoric and party activities have grown with the threat of the refugee crisis. In July 2016, they began collecting signatures for leaving the European Union and NATO. From the results the article presented, it is possible to assume another ideological shift in the rhetoric of LSNS in relation to the political situation in Slovakia in the future, towards xenophobia, nationalism, establishment, political system etc.